

DOPRINOS CELJA K NASTANKU SAMOSTOJNE IN NEODVISNE DRŽAVE REPUBLIKE SLOVENIJE

Raziskovalna naloga

Avtorici: Katarina Hernavs in Gaja Zabukovšek Lipovšek
Mentorici: Barbara Arzenšek in Dragica Babič
Področje: Zgodovina

Mladi za Celje 2021/2022

**DOPRINOS CELJA K NASTANKU SAMOSTOJNE IN NEODVISNE DRŽAVE
REPUBLIKE SLOVENIJE**

RAZISKOVALNA NALOGA

ŠIFRA: 02162003

LETNIK: 4. letnik

Mestna občina Celje, Mladi za Celje
Celje, 2022

*»Generacija, ki ignorira zgodovino, nima preteklosti in nobene
prihodnosti.«*

Robert Heinlein

ZAHVALA

Želiva se zahvaliti najinima mentoricama profesoricama Dragici Babič in Barbari Arzenšek, ki sta nama bili v veliko pomoč pri celotnem raziskovalnem procesu in oblikovanju naloge.

Zahvaljujeva se tudi profesorjema Simoni Jereb za lektoriranje naloge in Tomislavu Viherju za pomoč pri njenem urejanju.

Posebno zahvalo izrekava gospodu Francu Bevcu za poglobljen intervju, s katerim nama je močno razširil obzorja.

Hvala tudi dijakom celjskih gimnazij in strokovnih šol za rešene ankete ter vodstvu šol Šolskega centra Celje, Gimnazije Lava in Gimnazije Celje – Center, ki nama je omogočilo dobre pogoje za delo.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	9
1.1 Predstavitev raziskovalnega problema.....	9
1.2 Hipoteze	10
1.3 Metode raziskovanja	10
1.3.1 Delo z literaturo.....	10
1.3.2 Obisk arhivov in iskanje gradiva v njih	11
1.3.3 Obisk potujoče razstave Društva Sever	12
1.3.4 Poglobljen intervju s Francem Bevcem	12
1.3.5 Anketa.....	13
1.3.6 Fotografiranje.....	13
1.4 Potek raziskovanja	15
2 TEORETIČNI DEL.....	16
2.1 Opredelitev pojmov.....	16
2.2 Nastanek samostojne države Republike Slovenije	17
2.2.1 Demokratizacija Slovenije	19
2.2.2 Osamosvajanje Slovenije	20
2.2.3 Vojna za Slovenijo	21
3 PRAKTIČNI DEL.....	23
3.1 Cetisova osebna izkaznica	23
3.2 Tiskanje vrednostnih bonov v Cetisu	23
3.2.1 Zasebni projekt Lipa	24
3.2.2 Prvi pogovori s Cetisom.....	24
3.2.3 Količina natisnjenih bonov	27
3.2.4 Videz vrednostnih bonov	28
3.2.5 Tiskanje bonov.....	33
3.2.6 Tajnost.....	33
3.2.7 Prvi slovenski denar	35
3.3 Izdelava prvih potnih listov	35
3.4 Boj za osamosvojitev Slovenije v Celju	36
3.4.1 Odvzem orožja.....	36

3.4.2	Potek osamosvojitvene vojne	39
3.5	Medijski dogodki in časopisi	43
3.5.1	Celjski večeri.....	43
3.5.2	Časopis	46
3.6	Intervju s Francem Bevcem	66
3.7	Anketa.....	74
3.7.1	Predstavitev vzorca	74
3.7.2	Rezultati ankete	74
4	RAZPRAVA.....	82
4.1	Ovrednotenje hipotez.....	82
5	ZAKLJUČEK.....	86
6	VIRI IN LITERATURA	88
6.1	Monografske publikacije.....	88
6.2	Časopisi	89
6.3	Elektronski viri	91
6.4	Viri slikovnega gradiva	91
7	PRILOGE	95
7.1	Anketni vprašalnik	95
7.2	Opozorilni napis	97
7.3	Razglednica, izdana ob predvidenem kongresu	97
7.4	Program praznovanja samostojnosti.....	98
7.5	Dopis	101
7.6	Dovoljenje Banke Slovenija.....	102

Kazalo slik

Slika 1: Obisk Zgodovinskega arhiva Celje	
Slika 2: Obisk Zgodovinskega arhiva Celje	
Slika 3: Oglad razstave druŝtev Sever	
Slika 4: Intervju z g. Francem Bevcem.....	13
Slika 5: Hotel Evropa danes.....	
Slika 6: Celjska vojaŝnica danes.....	14
Slika 7: Podjetje Cetiŝ danes	
Slika 8: Bukovŝlak danes	
Slika 9: Vrednoŝni bon za 1 enoto	29
Slika 10: Vrednoŝni bon za 2 enoti	29
Slika 11: Vrednoŝni bon za 5 enot	30
Slika 12: Vrednoŝni bon za 10 enot	30
Slika 13: Vrednoŝni bon za 50 enot	30
Slika 14: Vrednoŝni bon za 100 enot	31
Slika 15: Vrednoŝni bon za 200 enot	31
Slika 16: Vrednoŝni bon za 500 enot	31
Slika 17: Vrednoŝni bon za 1000 enot	32
Slika 18: Vrednoŝni bon za 5000 enot	32
Slika 19: Grb na naŝlovnici novega potnega lista	
Slika 20: Zunanji miniŝter Dimitrij Rupel ŝ prvim potnim liŝtom	
Slika 21: Prvi potni liŝt.....	
Slika 22: Piŝna privolitev v odvzem oroŝja	
Slika 23: Slika vrednoŝnega bona iz anketnega vpraŝalnika	84

Kazalo tabel

Tabela 1: Prvotno naročilo vrednoŝnih bonov	27
Tabela 2: Pregled Celjskih večerov, ki ŝo ŝe odvili v Hotelu Evropa	46

Kazalo grafov

Graf 1: Poznavanje vrednostnega bona.....	74
Graf 2: Poznavanje podjetja, ki je tiskalo vrednostne bone.....	75
Graf 3: Poznavanje preostalih izdelkov podjetja Cetus	76
Graf 4: Poznavanje dogodkov, ki so se zgodili v času osamosvajanja v Celju	77
Graf 5: Poznavanje, kaj so Celjski večeri.....	77
Graf 6: Preverjanje spoznanja s Celjskimi večeri	78
Graf 7: Preverjanje, ali so v anketi anketirani izvedeli kaj novega	79
Graf 8: Preverjanje, ali je novo znanje anketirance spodbudilo k nadaljnjemu raziskovanju.....	80
Graf 9: Razlaga zakaj DA	80
Graf 10: Razlaga zakaj NE	81

Kazalo člankov

Članek 1: Aero dela denar?	47
Članek 2: Novo ime podjetja	48
Članek 3: V Celju že tiskajo slovenske potne liste	48
Članek 4: Tolarji in boni	49
Članek 5: Delali kot črnci in molčali kot grob.....	50
Članek 6: Tolar je preveč podoben dinarju	50
Članek 7: Celjani o plebiscitu	51
Članek 8: Plebiscit v nedeljo	52
Članek 9: Slovenija je rekla "da"	52
Članek 10: Praznovanje osamosvojitve	53
Članek 11: Osamosvojitve Slovenije v Celju	53
Članek 12: Celje – knežje mesto ni gostilo SSK	54
Članek 13: Kje je orožje?	55
Članek 14: Kje je orožje teritorialcev?	55
Članek 15: Razorožena pokrajina	56
Članek 16: Sod smodnika v Savinjski dolini	57

Članek 17: »Sem za premije!«	58
Članek 18: Celjska policija pred, med in zdaj.....	59
Članek 19: Vojakov le še za vzorec	60
Članek 20: Celje brez olivno-zelenih uniform.....	60
Članek 21: Celjski večeri.....	61
Članek 22: Celje je bilo v Evropi	62
Članek 23: Drugi Celjski večer	63
Članek 24: Tuđman in Kučan na Celjskem večeru	64
Članek 25: Zgodovinsko srečanje?	64

POVZETEK

25. 6. 1991 smo Slovenci prvič v zgodovini dobili svojo lastno državo. Pot, po kateri smo prišli do nje, ni bila lahka. V ozadju so se, tudi v Celju, odvijale številne dejavnosti, ki so pripomogle, da je bil osamosvojitveni proces tako uspešen.

V podjetju Cetus so jeseni 1990 pričeli z izdelavo vrednostnih bonov, nadomestnim denarjem za prehod iz dinarjev v tolarje. Hkrati so se pričeli odvijati Celjski večeri, medijsko podprti dogodki, na katerih so sodelovali ključni politični akterji, vodilni gospodarstveniki, priznani kulturniki in filozofi ter vodilni ljudje v medijih. TO in milica sta poskrbeli, da se je poskrilo večino orožja, ki naj bi se v celoti predalo v skladišča JLA. Ko se je vojna pričela, sta TO in milica v Celju poskrbeli za miren razplet dogajanja. TO je blokirala vojašnico na Mariborski cesti v Celju, odvzela orožje iz skladišča JLA v Bukovžlaku in zavzela skladišča JLA v Pečovniku in Zaloški Gorici.

Časopisni članki, vključeni v raziskovalno nalogo, predstavljajo vpogled v dogajanje v Celju od maja 1990 do oktobra 1991. Intervju z g. Francem Bevcem, takratnim načelnikom inšpektorata milice in dela vodstva uniformirane policije celjske regije ter poveljnikom PEM, ponuja neposredni vpogled v osamosvojitvene procese na Celjskem. S pomočjo ankete pa je prikazano, kako dobro mladi danes poznajo prispevek Celja k nastanku samostojne in neodvisne države Republike Slovenije.

Ključne besede: osamosvojitve, vrednostni bon, tolar, Celjski večeri, Novi tednik, Cetus, teritorialna obramba, milica.

1 UVOD

1.1 Predstavitev raziskovalnega problema

V šolskem letu 2021/2022 nas spremljajo pomembne obletnice, povezane z nastankom naše države. V letih 1991 in 1992 se je naša država prvič zarisala na svetovni zemljevid kot samostojna, neodvisna in mednarodno priznana republika. Ob jubileju naše samostojnosti se nama je porodilo vprašanje, ali je Republika Slovenija res že tri desetletja otipljiva stvarnost, ki smo se je že toliko navadili, da je za mnoge postala samoumevna.

Ker nisva želeli ostati nevpleteni, sva se odločili narediti korak k podrobnejšemu poznavanju in odkrivanju osamosvojitvenih procesov in širši javnosti še danes neznanih informacij. Raziskovanje sva osredotočili na lokalno zgodovino Celja. Prvotno vprašanje sva nadgradili in si zastavili vprašanje, ali se zavedamo vloge, ki jo je imelo Celje pri osamosvojitvi Slovenije.

Odločili sva se raziskati, kakšna je bila vloga Celja pri nastanku naše države. Najino pozornost je pritegnilo podjetje Cetus, saj sva ob raziskovanju odkrili informacijo, da so v njem natisnili vse vrednostne bone, ki so predstavljali prvo obliko plačilnega sredstva v suvereni državi. Poglobljeno raziskovanje o Cetisu nama je odpiralo nova in nova obzorja. Seznanili sva se s Celjskimi večeri in preverili aktualno dogajanje, ki ga je tedanji celjski časopis Novi tednik predstavljal občanom. Osredotočili sva se na časovno obdobje od septembra 1990 do oktobra 1991. Stopili sva v stik s člani Društva Sever, ki so nama pripovedovali o dogajanju v zakulisju.

Z najino raziskovalno nalogo želiva predvsem spodbuditi vrstnike k raziskovanju in odkrivanju lokalne ter nacionalne identitete ter jih usmeriti k iskanju odgovorov na vprašanja, kaj nam je skupnega, katere so naše vrednote, kaj nas opredeljuje kot narod. Takšna dejanja so temelj za povezovanje in združevanje Slovencev in posledično podlaga za nadaljnji razvoj Slovenije in blaginje državljanov.

1.2 Hipoteze

Predpostavili sva pet hipotez. Od tega se prve tri nanašajo na eksperimentalni del naloge, v katerem sva s pomočjo literature raziskovali prispevek Celja k nastanku samostojne in neodvisne države Republike Slovenije. Zadnji dve hipotezi pa se nanašata na anketni vprašalnik.

1. Največ podatkov o Cetisu bova pridobili iz arhivskega gradiva.
2. Celjska milica in teritorialna obramba sta pripomogli, da ni bilo materialne škode in žrtev v mestu in okolici.
3. V Celju se niso odvijali pomembni medijski dogodki v povezavi z osveščanjem občanov o politični situaciji.
4. Večina anketiranih ne loči vrednostnih bonov od preostalih denarnih valut.
5. Večina anketirancev ne pozna vloge, ki jo je podjetje Ceti imelo pri finančni osamosvojitvi Republike Slovenije.

1.3 Metode raziskovanja

Pri raziskovanju najinega problema sva skušali uporabiti čim več različnih metod, s katerimi bi omogočili temeljitejši pogled na raziskovalni problem. Zgodovinska dejstva sva skušali preveriti preko zgodovinskih metod raziskovanja, medtem ko sva aktualizacijsko noto preverjali z anketo.

1.3.1 Delo z literaturo

Svoje raziskovanje sva razdelili na tri področja. Kot temeljni vir literature za raziskovanje tiskanja vrednostnih bonov v podjetju Ceti sva uporabili kroniko Janeza Majceta Slovenski denar. Za raziskovanje dogajanja med osamosvojitveno vojno sva kot osrednjo literaturo uporabili knjigo Viktorja Krajncja Izpolnjena pričakovanja. Za raziskovanje medijskih dogodkov v Celju pa sva uporabili dva glavna vira. Najprej sva pregledali spletni arhiv celjskega časnika Novi tednik. V njem sva zasledili podatek o Celjskih večerih, za raziskovanje katerih sva v

nadaljevanju uporabili gradivo Jožeta Volfanda Odkrito in zakrito v času osamosvajanja Slovenije.

1.3.2 Obisk arhivov in iskanje gradiva v njih

Obiskali sva Zgodovinski arhiv Celje, v katerem sva želeli poiskati neposredne podatke o tiskanju vrednostnih bonov v podjetju Cetus. Tako sva pregledali seznam spletnega arhiva nekdanjega podjetja Aero Grafika, iz katerega je spomladi leta 1991 nastalo podjetje Cetus. Ogledali sva si slike, ki jih v povezavi z osamosvojitveno vojno na Celjskem hrani arhiv. V vpogled sva dobili tudi opozorilno sporočilo, ki so ga odvrгла letala (priloga 2).

Ker v Zgodovinskem arhivu Celje nisva našli željenih informacij, sva se obrnili še na Arhiv Republike Slovenije. Izvedeli sva, da v njem ne hranijo nobenih dokumentov o Cetusu.

Slika 1: Obisk Zgodovinskega arhiva Celje

Slika 2: Obisk Zgodovinskega arhiva Celje

1.3.3 Obisk potujoče razstave Društva Sever

Združenje Sever je prostovoljno nepolitično in domoljubno združenje policijskih veteranov društev Sever. Njihovi člani so kot pripadniki organov za notranje zadeve Republike Slovenije ali kot prostovoljci sodelovali z organi za notranje zadeve pri aktivnostih za zaščito demokratičnih procesov v Sloveniji ali s svojimi aktivnostmi sodelovali v vojni za osamosvojitve Republike Slovenije.

Slika 3: Ogléd razstave društev Sever

Med postavljanjem razstave v prostorih Gimnazije Lava na Šolskem centru Celje sva spoznali g. Milana Urbančka, predsednika Policijskega veteranskega društva Sever za celjsko območje, ki naju je povezal z g. Francem Bevcem. Razstavo Vojna za samostojno Slovenijo 1991 sva si tudi ogledali.

1.3.4 Poglobljen intervju s Francem Bevcem

Poglobljeni intervju je intervju, ki temelji na vnaprej določenih temah in omogoča osebno izražanje mnenj in videnj. Intervju sva opravili z g. Francem Bevcem, ki je bil načelnik inšpektorata milice in del vodstva uniformirane policije celjske regije, poveljnik PEM (Posebna enota milice). Z gospodom sva vzpostavili stik 13. februarja in ga zaradi covidnih razmer intervjuvali preko spleta.

Gospod Bevc pomeni za najino raziskovalno nalogo vir prve roke. Najina generacija (še) ima možnost, da pri raziskovanju osamosvojitvenih procesov pridobi informacije od nekoga, ki je bil priča oziroma celo sooblikovalec takratnih dogodkov.

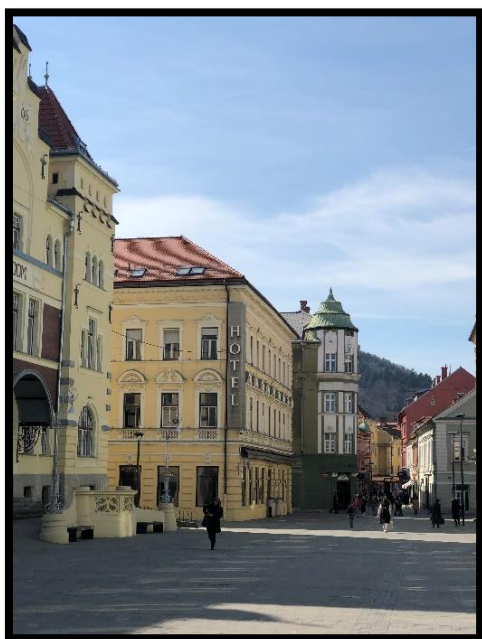
Slika 4: Intervju z g. Francem Bevcom

1.3.5 Anketa

Anketo sva uporabili kot pisno metodo poizvedovanja. V želji, da mlade spodbudiva k poznavanju naše zgodovine na lokalni in nacionalni ravni, sva pripravili t. i. poučevalno anketo. Tako so anketiranci že med reševanjem ankete spoznavali najino temo. Z anketnim vprašalnikom sva želeli aktualizirati raziskovalni problem. Anketa je bila anonimna, tako je bila stopnja iskrenosti višja.

1.3.6 Fotografiranje

Da raziskovanje ne bi bilo omejeno le na pisne in ustne zgodovinske vire, sva obiskali tudi za najino raziskovalno nalogo pomembne stavbe. Te sva tudi fotografirali.

Slika 5: Hotel Evropa danes

Slika 6: Celjska vojašnica danes

Slika 7: Podjetje Cetis danes

Slika 8: Bukovžlak danes

1.4 Potek raziskovanja

Raziskovalno pot sva začeli jeseni 2021. Najprej sva se osredotočili na iskanje literature in v Digitalni knjižnici Slovenije pregledali časopis Novi tednik. Iz njega sva izvedeli za Celjske večere in tiskanje vrednostnih bonov v podjetju Cetus. Literaturo sva poiskali v Osrednji knjižnici Celje. Ta naju je popeljala do Zgodovinskega arhiva Celje in do Arhiva Republike Slovenije. Vendar željenih informacij nisva pridobili. V tem času sva vzpostavili stik z Društvom Sever za celjsko območje.

Nalogo sva razdelili na teoretični in eksperimentalni del. V teoretičnem delu sva s pomočjo literature povzeli nastanek samostojne države Republike Slovenije. Opisali sva demokratizacijo Slovenije, njene osamosvajale procese in vojno za Slovenijo. V eksperimentalnem delu pa sva raziskovali, kaj je Celje konkretno prispevalo k nastanku samostojne in neodvisne države Republike Slovenije. V nadaljevanju sva intervjuvali g. Franca Bevca in za aktualizacijo najine teme pripravili spletni anketni vprašalnik. Na začetku postavljene hipoteze sva z vsemi pridobljenimi informacijami pri analizi rezultatov potrdili ali ovrgli.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Opredelitev pojmov

- **Nominalna vrednost** je v denarni enoti ali vrednotnici izražena vrednost, navedena na denarju, vrednostnih papirjih.¹
- **Apoen** je zaokroženi znesek, na katerega se glasi bankovec, vrednostni papir.²
- **Vrednostni bon** je oblika začasne denarne valute ob osamosvojitvi Slovenije do uveljavitve tolarja.
- **Tolar** je denarna enota Republike Slovenije, ki je bila v uporabi od 8. oktobra 1991 do 14. januarja 2007.³
- **Dinar** je denarna enota nekdanje Jugoslavije, nekdanja denarna enota Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter Srbije.⁴
- **Aneks** je dodatek, priloga k pravnemu dokumentu, zlasti pogodbi, ki dokument dopolnjuje, deloma spreminja.
- **Faksimile** je natančen, navadno fotografski posnetek rokopisa, tiska.⁵
- **Moratorij** je pogodbeno odložen ali oblastveno odrejen odlog plačil zapadlih obveznosti.
- **TO** je kratica za teritorialno obrambo.
- **JLA** je kratica za Jugoslovansko ljudsko armado.
- **Korpus** je vojaška enota iz divizij in posebnih enot.⁶

¹ <https://fran.si/iskanje?Query=vrednost>, dostopno: 12. 11. 2021.

² <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=apoen>, dostopno: 12. 11. 2021.

³ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=tolar>, dostopno: 12. 11. 2021.

⁴ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=dinar>, dostopno: 12. 11. 2021.

⁵ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=aneks>, dostopno: 14. 11. 2021.

⁶ <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika2/4473355/faksimile?View=1&Query=Faksimile>, dostopno: 14. 11. 2021.

2.2 Nastanek samostojne države Republike Slovenije⁷

Slovenci smo po 2. svetovni vojni živeli v Drugi Jugoslaviji, ki so jo nekateri po njenem voditelju Josipu Brozu Titu imenovali tudi Titova Jugoslavija oz. od ustave leta 1963 SFRJ (Socialistična federativna republika Jugoslavija). Urejena je bila kot federacija šestih republik, po ustavi iz leta 1974 sta Vojvodina in Kosovo dobila status avtonomnih pokrajin. SFRJ je bila nacionalno, versko in kulturno raznolika, uporabljala sta se dva črkopisa: latinica in cirilica. Tudi gospodarske razlike med republikami so bile velike, tako da je komunistična oblast določila nerazvite republike, ki so jih morale razvitejše (Slovenija, Hrvaška) podpirati.

Po Titovi smrti leta 1980 so se začele kazati posledice nerešenih težav in ni bilo več prave karizmatične osebe, ki bi prikrivala razlike v državi, saj je državo vodilo Predsedstvo SFRJ. Tako so na površje prišla številna nasprotja.

Nacionalna nasprotja so izbruhnili na Kosovu, ob katerih so tamkajšnji Albanci zahtevali avtonomijo in enako obravnavanje kot druge republike, vodstvo SFRJ pa je na Kosovo poslalo vojsko (JLA).

Jugoslavijo je zajela gospodarska kriza z inflacijo, saj ni bila več sposobna odplačevati tujih dolgov. V letu Titove smrti je bila inflacija 30-odstotna, v naslednjih letih je rasla in leta 1986 presegla 100 %. Slovenija se je prva leta izogibala hujšim posledicam krize, a čeprav je bila v boljšem stanju kot druge republike, so zvezni ukrepi prizadeli tudi njo. Hude težave je povzročala kriza z naftnimi derivati, zakon je določal, da morajo ljudje nekatere dni v tednu avtomobile puščati doma, uvedli so tudi bone za gorivo. Jugoslovansko vodstvo je ustanovilo komisiji za gospodarski in politični sistem, da bi se rešili iz krize, vendar sta bili neučinkoviti.

⁷ Gabrič, A. in Režek, M., 2011, str. 206–209.

Velika je bila tudi želja po demokratizaciji političnega sistema. Predsedstvo SFRJ glede tega ni bilo enotno (centralizacija države ali (kon)federativna ureditev) in to je omogočilo prostor kulturnim ustvarjalcem, ki so začeli opozarjati na probleme v državi. Izhajati so začela dela o prej prepovedanih temah, npr.: stalinističnih sodnih procesih, Golem otoku, politikih, ki so bili zaradi nasprotovanja izbrisani iz javnega življenja. V Sloveniji so o teh temah pisali v Novi reviji, ki je začela izhajati leta 1982, in študentskih revijah Tribuna in Mladina. Sredi osemdesetih let so se v Sloveniji okrepila različna civilna gibanja: ekološko se je ukvarjalo z vprašanji jedrske varnosti in onesnaževanja okolja; študentsko je opozarjalo na velik vpliv vojske v družbi in slabi perspektivi mlade generacije; mirovniško je organiziralo demonstracije za mir. Slovenska oblast je bila veliko bolj prizanesljiva do kritik, tudi kritikov niso več obsojali na sodiščih, tako kot v drugih delih SFRJ.

V drugi polovici osemdesetih let 20. stoletja sta se v političnem vodstvu Jugoslavije oblikovala dva koncepta za izhod iz krize. Srbski, ki je zagovarjal centralizem in ga je želel uresničiti vodja srbskih komunistov Slobodan Milošević skupaj z JLA, in slovenski, ki je zahteval spoštovanje ustave iz leta 1974, ki je uzakonila SFRJ kot (kon)federacijo in posameznim republikam omogočala odcepitev. Ohlapno konfederacijo so zagovarjali slovenski komunisti, zlasti po prihodu Milana Kučana na čelo ZKS. Možnost odcepitve so zagovarjali slovenski intelektualci, ki so marca leta 1987 v 57. številki Nove revije objavili Prispevke za slovenski nacionalni program, v katerih so zapisali, da mora Slovenija postati demokratična večstrankarska država suverenega slovenskega naroda, Jugoslavija pa ni bila omenjena kot nujen okvir bodoče države. Stališča slovenskih intelektualcev so v Jugoslaviji ocenjevali kot nesprejemljiva, vendar se slovenske sodne oblasti niso zmenile za pritiske in niso hotele obračunati z avtorji članka. Reformni politiki iz ZKS niso zatirali polemik, ampak so v njih pogosto sodelovali, do zbližanja z intelektualci/opozicijo pa je prišlo tudi zaradi pritiskov iz Beograda, da naj zaustavijo reformne procese v Sloveniji.

2.2.1 Demokratizacija Slovenije⁸

V začetku leta 1987 so bili poslani predlogi za spremembo jugoslovanske ustave, vendar so slovenski intelektualci menili, da gredo ideje v smeri unitarne države in da je treba to preprečiti. Zato so aprila 1988 predstavili predlog nove slovenske ustave. Iz državnega imena so izpustili besedo socialistična in pisali samo o Republiki Sloveniji, Jugoslavijo pa omenili le glede meja Republike Slovenije.

Ker so bile v Sloveniji kritike moči JLA (saj so jo nekateri imenovali kar 7. jugoslovanska republika) vedno pogostejše, je spomladi 1988 jugoslovanski vojaški vrh začel sodni proces proti sodelavcem Mladine Janezu Janši, Davidu Tasiču, Franciju Zavrlu in podoficirju JLA Ivanu Borštnerju. Šlo je za tako imenovan *»proces proti četverici«* oz. afero JBTZ. V podporo zaprtim je Igor Bavčar organiziral Odbor za varstvo človekovih pravic, v katerem je sodeloval širok krog slovenskih javnih delavcev. Slovenci so sodni proces razumeli kot nasprotovanje demokratičnim procesom v Sloveniji, saj je potekal pred vojaškim sodiščem v Ljubljani in v srbohrvaščini.

Znanilke demokratizacije Slovenije so bile tudi nove politične stranke, ki so bile ustanovljene v letih 1988–1989, prve po letu 1945, npr.: krščansko demokratska, zeleni, kmečka, socialno demokratska.

Kljub različnim pogledom na prihodnost Slovenije so se slovenski komunisti in opozicija dogovarjali in si prisluhnili. Rezultat dogovorov je bila slovenska ustava, izglasovana leta 1989, ki je omogočila izvedbo prvih svobodnih večstrankarskih volitev aprila 1990. Nove stranke so se združile v koalicijo Demos (Demokratična opozicija Slovenije), ki jo je vodil Jože Pučnik. Ta je zmagala na volitvah ter dobila večino v parlamentu in mandat za sestavo vlade. Tako je predsednik vlade postal Lojze Peterle, predsednik skupščine (parlamenta) France Bučar, predsednik

⁸ Gabrič, A. in Režek, M., 2011, str. 210–212.

Predsedstva Republike Slovenije pa Milan Kučan. ZKS je odstopila od komunističnega imena ter šla v opozicijo, prav tako pa tudi Zveza socialistične mladine Slovenije, ki se je kasneje združila s še nekaterimi strankami v liberalno demokracijo (LDS), ki je v devetdesetih letih postala najmočnejša slovenska stranka.

2.2.2 Osamosvajanje Slovenije⁹

Demos si je za cilj zastavil osamosvojitve Slovenije, pri čemer ga je podprla tudi opozicija. Tako je bil 23. decembra 1990 izveden plebiscit o samostojnosti Slovenije. 88,5 % vseh volilnih upravičencev se je odločilo za samostojnost in naložilo vladi Lojzeta Peterleta, da v pol leta pripravi osamosvojitveno zakonodajo.

Slovenska vlada je pripravila načrt finančne osamosvojitve z uvedbo lastne valute in potnih listov. Do prvih zapletov je prišlo pri privatizaciji gospodarstva, saj je ob prehitri privatizaciji obstajala možnost socialne krize in brezposelnosti. Jugoslovanski trg je razpadel še pred propadom države, zato je zaradi izgube trga na jugu začela upadati tudi industrijska proizvodnja v Sloveniji.

Slovenija je zaradi lastne varnosti začela pospešeno pripravljati tudi vojaško osamosvojitve. Generalštab JLA je ukazal razorožiti teritorialno obrambo in v večini republik je to uspelo, v Sloveniji pa niso oddali vsega orožja. Odpor proti izročanju orožja je spodbudil nastanek Manevrske strukture narodne zaščite, idejo za to skrivno organizacijo sta podprla tudi obrambni minister Janez Janša in minister za notranje zadeve Igor Bavčar.

Jeseni 1990 je slovenska oblast prevzela popoln nadzor nad teritorialno obrambo ter tako začela samostojen razvoj Slovenske vojske, ki je prisegla 17. decembra 1990.

⁹ Gabrič, A. in Režek, M., 2011, str. 212–214.

Slovenska politika se je pri osamosvajanju srečala z vprašanjem priznanja Slovenije. Ni imela podpore pri nobeni pomembni svetovni sili, niti pri kateri od stalnih članic Varnostnega sveta OZN. Slovenija je začela graditi svojo diplomatsko mrežo pod vodstvom zunanjega ministra Dimitrija Rupla. ZDA in Evropska skupnost so bolj podpirale združeno in demokratično Jugoslavijo, medtem ko so slovenske težnje podpirale države, ki so imele podobne želje (republike Sovjetske zveze). Več naklonjenosti je pokazala Nemčija, po incidentu v Beogradu, ko so srbske oblasti pregnale protestnike, pa so bili osamosvojitvi bolj naklonjeni tudi drugi narodi.

2.2.3 Vojna za Slovenijo¹⁰

Slovenska skupščina je 25. junija 1991 razglasila samostojnost. Istočasno je to tudi storila Hrvaška. Naslednji dan pa je bila na Trgu republike v Ljubljani velika slovesnost, na kateri je imel govor Milan Kučan. Takrat je bila prvič javno dvignjena nova slovenska zastava. Jugoslovanske oblasti v Beogradu niso želele privoliti v mirni razhod jugoslovanskih narodov, zato so že 26. 6. iz primorskih vojašnic šli prvi tanki JLA proti mejnim prehodom z Italijo. Naslednji dan se je začela desetdnevna vojna za Slovenijo. Najhujši spopadi so potekali na mejnih prehodih, saj je bilo JLA strah, da bo Slovenija dobila pomoč iz sosednjih držav. Tarče napadov letal JLA so bili tudi RTV-oddajniki. Po prvih spopadih so se slovenski politiki poskušali dogovoriti z jugoslovanskim vodstvom, ker pa jim to ni uspelo, so se boji nadaljevali.

JLA na upor ni bila pripravljena, saj ni pričakovala resnejšega odpora slovenskih obrambnih sil (TO in milice). Slovenske enote so bile zaradi vpoklica čedalje močnejše, jugoslovanske pa zaradi dezerterstva čedalje šibkejše. V vojni za Slovenijo je padlo 19 Slovencev in 45 vojakov JLA.

¹⁰ Gabrič, A., in Režek, M., 2011, str. 214 in 215.

V vojni je posredovala Evropska skupnost in 7. julija je bila na Brionih sklicana konferenca. Predstavniki Slovenije, Hrvaške in SFRJ so podpisali Brionsko deklaracijo, ki je določala:

- takojšno prekinitev ognja,
- takojšen umik enot JLA v vojašnice,
- zamrznitev osamosvojitvenih ukrepov za tri mesece in
- osvoboditev vseh ujetnikov do 8. julija.

Slovenija je bila z delom, ki je določal umik vojske v vojašnice, zelo zadovoljna, s trimesečno prekinitvijo osamosvojitvenih ukrepov pa veliko manj. Brionska deklaracija je bil prvi mednarodni dokument, ki je upošteval Republiko Slovenijo kot enakopravno partnerico.

Med trimesečno prekinitvijo osamosvojitvenih ukrepov je začela zasedati haaška konferenca o Jugoslaviji. Slovenija je zagovarjala pravico vsake republike do odločitve, na kakšen način bo sodelovala z drugimi republikami, konferenca pa se je končala s sklepom, da naj države Evropske skupnosti priznajo mednarodno suverenost nekdanjih jugoslovanskih republik, ki zanjo zaprosijo, in zagotavljajo demokratične standarde razvoja. Slovensko osamosvojitvev je najprej priznala Hrvaška, nato baltske države, Evropska skupnost pa 15. januarja 1992.

3 PRAKTIČNI DEL

3.1 Cetisova osebna izkaznica

»Tiskarstvo ima v Celju več kot dvestoletno tradicijo. Njegova zadnja predhodnica je bila Tiskarna Družbe sv. Mohorja, iz nje pa je leta 1949 nastalo državno podjetje Tiskarna. Nekaj let pozneje se je za kratek čas podjetje združilo s časnikom Celjski tednik pod novim imenom Celjski tisk, a se je 1965 spet osamosvojilo. Leta 1970 se je preimenovalo v Grafično podjetje Cetis in v njem so se začeli zametki sedanje družbe.«¹¹

1971 se je Grafično podjetje Cetis združilo z Aerom in tako sta se povečala proizvodnja in tehnološki razvoj mnogih tiskarskih tehnik. Čez dve desetletji pa so se delavci Aerovega tozda Grafika osamosvojili in si ponovno nadeli ime Cetis.

3.2 Tiskanje vrednostnih bonov v Cetisu

Leta 1991 je Banka Slovenije prvič v zgodovini v obtok izročila naš slovenski denar in tako so vrednostni boni zamenjali jugoslovanske dinarje. A kakor osamosvojitev tudi prvi slovenski denar ni nastal čez noč. Za zaveso so se odvijali tajni procesi, ki so omogočili njegov nastanek. Eden izmed teh je bil tiskanje bonov v današnjem Cetisu, nekdanjem Aeru.

Zgodba o nastanku slovenskega denarja se je pričela že leta 1990, in sicer vzporedno z osamosvojitvenimi procesi. Kdaj natanko se je v novem slovenskem parlamentu pričela razprava o slovenskem denarju, ni znano, je pa svoj del prispeval zasebni projekt Lipa, ki ga uradne ustanove niso nikoli priznale. O prvem konkretnem koraku lahko govorimo ob naročilu vodstva Narodne banke Slovenije, s katerim so se zbirale informacije o potrebni tehnologiji pri tisku in izdelavi denarja. *»Temu je sledila še zahteva po intenzivnejšem spremljanju dnevnega stanja*

¹¹ Majce, J., 2001, str. 11.

gotovine pri vseh enotah Službe družbenega knjigovodstva, poštah in bankah ter ocenjevanje zalog.«¹² Nalog o morebitnem tiskanju začasnega slovenskega denarja pa je bil izdan oktobra.¹³

3.2.1 Zasebni projekt Lipa

Slovenska lipa je bila neuradna slovenska valuta v času pred osamosvojitvijo. Dr. Bogdan Oblak je bil tisti, ki je izdelal projekt novega slovenskega denarja. 15. maja 1989 so kasnejši ustanovitelji podjetja Lipa Holding sprejeli sklep o novi slovenski denarni enoti. Podjetje je pripravljalo izdajo bankovcev v vrednosti ½ lipe, 1, 2, 5, 10, 20, 50 in 100 lip. Natisnjen je bil le bankovec za ½ lipe. Ta se je pojavil v obtoku v Ljubljani 31. marca 1990.

Izdelanih je bilo okoli 35.000 bankovcev v eni seriji, ki so imeli kritje v zlatu. Zlatarna Celje naj bi po naročilu Lipa Holdinga skovala 300 zlatnikov po 50 lip. Na koncu je bilo skovanih le 80 zlatnikov. Poleg zlatnikov pa je bilo skovanih tudi 8000 srebrnikov po 1 lipo. Ena lipa je bila enakovredna 49,02 takratnih dinarjev.¹⁴

3.2.2 Prvi pogovori s Cetisom¹⁵

Jeseni leta 1990 so se sestali direktor Cetisa Drago Vračun, predsednik takratnega Izvršilnega sveta Skupščine Republike Slovenije Lojze Peterle, dr. Jože Mencinger, podpredsednik Izvršilnega sveta, in dr. Marko Kranjec, sekretar za finance. Na sestanku so se pogovarjali o Cetisovi sposobnosti izvajanja zahtevnejših tiskarskih projektov in poudarili željo po izdelavi vrednostnih tiskovin. Tako je bil sklenjen dogovor, na podlagi katerega naj bi Cetis pripravil osnutek za vrednostne tiskovine,

¹² Majce, J., 2001, str. 11.

¹³ Majce, J., 2001.

¹⁴ Denar v Sloveniji: Lipa. Dostopno na:

<https://sites.google.com/site/denarvslovenijisasastokelj/home/lipa>

¹⁵ Majce, J., 2001.

torej bone. Bon naj bi bil po videzu podoben denarju, zato ni bilo dvoma, da gre v resnici za pogovor o začasnem denarju.

V tiskarni je bila imenovana skupina za pripravo in izvedbo projekta. Sestavljali so jo:

- direktor **Drago Vračun**, vodja skupine,
- **Bojan Borštner**, nabava potrebnega materiala,
- **Drago Polak**, organizacijski del izvedbe in zavarovanje proizvodnje,
- **Cveto Glavan** v sodelovanju z **Vladom Gajškom** in **Bojanom Kranjcem**, tehnološka priprava izvedbe,
- **Lotka Marvin** in **Cvetka Kozomara**, predlog likovne zasnove,
- **Zvone Kelc**, odgovornost za tiskanje,
- **Jože Veber**, odgovornost za dodelavo in odpremo.

Osnutki prvih bonov so bili predstavljeni na enem izmed prvih srečanj pri Lojzetu Peterletu. Drago Vračun in Bojan Borštner pa sta bila tista, ki sta jih predstavila.

Boni naj bi na sprednji strani imeli konture Triglava, na zadnji pa čebelico in knežji kamen. Osnutkom so manjkali nekateri bistveni elementi denarja, kot so ime banke izdajateljice, kraj in datum ter ime denarja. Razlog za to je, da v tistem trenutku še ni bilo znano, na kakšen papir bodo tiskali bone niti koliko jih bo treba natisniti. Zavedali so se, da so vrednostni boni zaradi nevarnosti ponarejanja zgolj začasna rešitev. Dogovorjeno je bilo, da bodo boni pripravljeni najkasneje do referendumu, ki je bil načrtovan za konec decembra istega leta.

Težava, s katero so se soočali, je bila, kje dobiti primeren papir za tisk bonov. Na prvi pogled bi se dalo problem dokaj enostavno rešiti, saj je imela Slovenija v Radečah papirnico za izdelavo papirja za vrednostne tiskovine, a je bil njihov papir namenjen izdelavi jugoslovanskih bankovcev. Rešitev so našli v veliki količini že pripravljenega papirja, ki je vseboval linijske vodne znake v obliki snežink in je bil

narejen v Radečah ob olimpijskih igrah v Sarajevu leta 1984. Čeprav papir ni bil najprimernejši za izdelavo vrednostnih tiskovin, je vseboval minimalno zaščito pred ponarejanjem.

Vprašanje o količini vrednostnih bonov je bilo trd oreh. Vedeli so, da potrebujejo najmanj toliko bonov, da bi z njimi lahko nadomestili vse tedanje dinarske bankovce pri občanih in v denarnih ustanovah.

Pogodba št. 23/90 o tiskanju vrednostnih bonov je bila podpisana 12. oktobra 1990 med Cetisom in Republiškim sekretariatom za finance, ki je zastopal slovensko vlado. Osnutek vrednostnih bonov je naročnik potrdil in s tem se je prižgala zelena luč za začetek tiska.

3.2.3 Količina natisnjenih bonov¹⁶

Prvotno naročilo je sestavljalo:

<i>tip</i>	<i>apoen</i>	<i>količina v komadih</i>
A	1000 enot	500.000
B	500 enot	4.600.000
C	200 enot	7.300.000
D	100 enot	32.300.000
E	50 enot	7.700.000
F	10 enot	35.000.000
G	5 enot	15.000.000
H	2 enoti	10.000.000
skupaj		112.400.000

Tabela 1: Prvotno naročilo vrednostnih bonov

Nominalna vrednost takšne količine je bila 8,320.000.000 enot v bodoči slovenski valuti, ki v času nastanka bonov še ni imela imena.

Iz zgornje tabele je mogoče razbrati, da v prvotnem naročilu ni bilo apoena za eno enoto, ki bi predstavljal osnovno enoto in bi bil potreben pri zamenjavi denarja. Razlog za to je, da je apoenska struktura dejansko sledila apoenski strukturi bankovcev tedanjih konvertibilnih dinarjev, ki se je zaključila z enoto za dva dinarja.

Z razglasitvijo samostojnosti zamenjava denarja ni bila več le načrtovana možnost za vsak primer, temveč nujnost. 25. junija 1991 je Banka Slovenija prejela pooblastilo za izdelavo denarja. S tem je bila sprva sprejeta odločitev, da je treba natisniti tudi bon v vrednosti ene enote. Dan kasneje sta Cetis in Banka Slovenije podpisala pogodbo o nadaljnji izdelavi vrednostnih bonov. Z aneksom je

¹⁶ Majce, J., 2001.

kontenzirala svoje prvotno naročilo. Tako je bilo naročenih 20.000.000 kosov bona tipa I (ena enota). Zanje se je predvidevalo, da bodo natisnjeni najkasneje do 29. julija 1991. Prve količine bonov so bile pripravljene manj kot teden dni od prejema naročila. V primerjavi s tiskanjem prvotnega naročila je bil režim tiskanja tokrat zelo poostren, saj se je delo začelo med potekom osamosvojitvene vojne.

Proti koncu trimesečnega obdobja, dogovorjenega z Brionsko deklaracijo, se je pojavila dilema o zneskih, nižjih od ene enote. Zato so začeli razmišljati o izdelavi apoenov za 50 (tip K) in 10 (tip L) stotink. Ponovno rešitev so videli v Cetisu, ki je bil sposoben naročilo izpolniti. A časovni okvir za izvedbo naročila je bil izredno kratek in je onemogočil visoko kakovost. Banka Slovenije je naročilo preklicala, vsi naročeni boni tipa K in L so bili izročeni naročniku in komisijsko uničeni. Nato je izdala navodilo, s katerim je bilo določeno, da se pri zamenjavi dinarjev za vrednostne bone zneski do petdeset stotinov zaokrožijo navzdol, zneski nad petdeset stotinov pa se zaokrožijo navzgor na celo enoto. Dejansko je to pomenilo, da bo taka ureditev veljala vse do izida ustreznih kovancev prvega slovenskega denarja - tolarja.

Začetna predvidevanja o kratki življenjski dobi vrednostnih bonov so se s ponarejanjem uresničila. Tako je nastopil čas, da Slovenija resnično dobi svoj pravi denar. Tega so tiskali v Veliki Britaniji, in sicer v tiskarni Thomas De La Rue.

S 15. septembrom 1992 je bila s parlamentarno večino podprta menjava v razmerju 1:1 (konverzija začasnega denarja v pravi slovenski denar).

3.2.4 Videz vrednostnih bonov¹⁷

»Na obeh straneh je bil večji napis »REPUBLIKA SLOVENIJA«. Na sprednji strani je bila predvidena nominalna vrednost, izražena s številkami in z besedo. Nikjer še

¹⁷ Majce, J., 2001.

ni bilo imena denarne enote, saj odločitev o tem še ni bila sprejeta. Na hrbtni strani je bila navedena tudi tedaj standardna klavzula na denarju, ki se je pozneje v svetu začela opuščati, to je opozorilo »PONAREJANJE SE KAZNUJE PO ZAKONU«.¹⁸

Kot izdajatelj je bil na hrbtni strani naveden Sekretariat za finance, podpisnik pa je bil sekretar za finance Marko Kranjec. Faksimile njegovega podpisa je bil odtisnjen čez knežji kamen na levi strani bona. Imena Narodne banke Slovenije kot potencialne izdajateljice denarja v samostojni državi tedaj na bonih še ni bilo.

Slika 9: Vrednostni bon za 1 enoto

Slika 10: Vrednostni bon za 2 enoti

¹⁸ Majce, J., 2001, str. 14.

Slika 11: Vrednostni bon za 5 enot

Slika 12: Vrednostni bon za 10 enot

Slika 13: Vrednostni bon za 50 enot

Slika 14: Vrednostni bon za 100 enot

Slika 15: Vrednostni bon za 200 enot

Slika 16: Vrednostni bon za 500 enot

Slika 17: Vrednostni bon za 1000 enot

Slika 18: Vrednostni bon za 5000 enot

3.2.5 Tiskanje bonov¹⁹

Tiskanje bonov je bilo strogo nadzorovano. Vsi izdelani filmi in plošče so bili po končanem tisku komisijsko uničeni in za vsako uničenje je bil izdelan komisijski zapisnik. Zaradi možnosti ponatisa je tiskarna obdržala izvirnike tiskarskih plošč in filma. Skupaj je bilo izdelanih 555 tiskarskih plošč za naročilo bonov iz leta 1991.

Papir za izdelavo bonov je prišel iz papirnice v Radečah. Vseboval je tako vidno kakor tudi nevidno zaščito. Nabavljeno je bilo 196.607 kg rol papirja z vodnim znakom snežinke. V procesu je bilo uporabljenega 137.882 kg papirja, od tega za samo izdelavo bonov 98.912 kg. Bone so barvali s standardnimi tiskarskimi barvami. Receptura barv je dobila oznako popolne tajnosti, shranjene v Cetisu. Enako kot pri tiskarskih ploščah je bila vodena evidenca količine vseh izdelanih barv, barv, ki so jih dejansko porabili, in količina ostale barve.

Dodatno je bilo za tiskanje bona tipa I v Cetisu izdelanih 82 tiskarskih plošč. Vsega skupaj je bilo porabljenih 17,6 ton papirja. Za njihovo izdelavo pa je bilo narejenih 257,5 kg barve, od tega je bilo porabljene 117,5 kg.

3.2.6 Tajnost²⁰

Pri projektu takšne narave, kot je bilo tiskanje vrednostnih bonov, je imela ključno vlogo tajnost.

Eden izmed načinov, kako so jo zagotovili, je bil ta, da so na embalažo, v kateri so bili pakirani boni, zapisali le oznako tipa vrednostnega bona, ne pa njegove dejanske vrednosti. Takšna metoda je bila uporabljena tudi pri korespondenci med vsemi udeleženci. Vsi, ki so sodelovali pri projektu, so morali tudi podpisati pisne izjave o varovanju poslovne tajnosti.

¹⁹ Majce, J., 2001.

²⁰ Prav tam.

Cetis je že pred začetkom tiska bonov imel ločen obrat za dodelavo, v katerem so do tedaj dodelovali srečke za Jugoslovansko loterijo. Ni pa imel neposrednega videonadzora nad tiskom. Zato je bilo treba poostriti varnost in se dogovoriti za dodatne kontrole v vseh fazah predpriprave, v proizvodnem procesu, pri dodelavi in hrambi tiskanih bonov. Zagotovil je potrebne evidence in interne kontrole, na novo je uvedel videonadzor s stalnim videozapisom ob tiskarskem stroju, določenem za izdelavo bonov. Videozapise je dodatno nadzirala banka, ne glede na navzočnost kontrolorjev v celotnem procesu. Predel Cetisa, v katerem se je nahajal tiskarski stroj, je bilo treba dodatno zavarovati pred nepooblaščenimi osebami. Tisti zaposleni v podjetju, ki niso neposredno sodelovali v projektu, so se morali prilagoditi novim pogojem in se izogibati predela, v katerem se je tiskalo bone.

Proces tiskanja je trajal brez prekinitve: noč in dan, ob sobotah in nedeljah. Potek izdelave je bil nenehno pod nadzorom pooblaščenih oseb, in sicer vodje obratov, vodje oddelka in delavcev kontrole kakovosti.

Cetis je prav tako zagotovil zaščito računalniških podatkov v zvezi s tiskanjem bonov. Odvijale so se redne kontrole dela in iz komisijskih zapisov je možno razbrati, da je Cetis vodil natančne evidence o delu z varnostnimi boni. Po končanem tiskanju je bil del baze podatkov izbrisan.

Zaradi izbrisa dela baze podatkov je bilo tudi najino iskanje po arhivskem gradivu Zgodovinskega arhiva Celje neuspešno. Med dokumenti namreč nisva našli prav nobenega o tiskanju vrednostnih bonov.

V kronološkem seznamu arhivskega gradiva podjetij Aero in Cetis pa sva opazili pomanjkanje v gradivu iz let 1990 in 1991. Kljub vsemu pa sva našli dokument, v katerem je bil zapis o povečanju finančnih izdatkov za zagotovitev varnosti. A do njega nisva mogli priti, saj je bil umaknjen pod oznako arhivska tajnost.

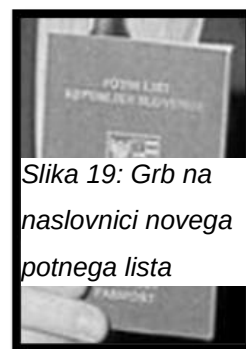
3.2.7 Prvi slovenski denar²¹

Že od samega začetka so slovenske oblasti vedele, da so vrednostni boni le začasna rešitev. Treba je bilo uveljaviti prvi slovenski denar. Ta je potreboval ime. Predlogi zanj so bili: klas, karant ... Po daljši skupščinski razpravi je 8. 10. 1991 v jutranjih urah Slovenija dobila svojo denarno enoto tolar. Menjava z jugoslovanskimi dinarji je bila v razmerju ena proti ena določena v treh dneh (trajala je od 9. 8. in do 11. 8.). V strogi tajnosti se je denar začel oblikovati konec junija. Za oblikovanje slovenskih bankovcev je bil razpisan natečaj, na katerem so zmagali Miljenko Licul, Zvone Kosovelj in Rudi Španzel. Prvi bankovci (za 1000, 500 in 100 tolarjev) so bili natisnjeni v Veliki Britaniji. Tiskala jih je tiskarna Thomas De La Rue. V obtok so prišli 30. 9. 1992. Prvi slovenski kovanci (za 5, 2, in 1 tolar ter 50 stotinov) so bili kovani na Slovaškem in so prišli v obtok 4. 1. 1993. Tolar je bil slovenska denarna enota vse do 31. 12. 2006. Januarja 2007 ga je nadomestil evro.

3.3 Izdelava prvih potnih listov²²

Cetis ni tiskal le vrednostnih bonov, pač pa tudi prve slovenske potne liste.

Zunanjo podobo prvega slovenskega potnega lista je oblikoval Miljenko Licul. (Oblikoval je tudi novo osebno izkaznico in novo zdravstveno izkaznico.) Prvi primer simboličnega slovenskega potnega lista je med čakanjem na rezultate plebiscita predstavil zunanji minister Dimitrij Rupel. Ta je imel na naslovnici ščit, na katerem so bili trije grbi. Eden izmed njih je bil celjski.

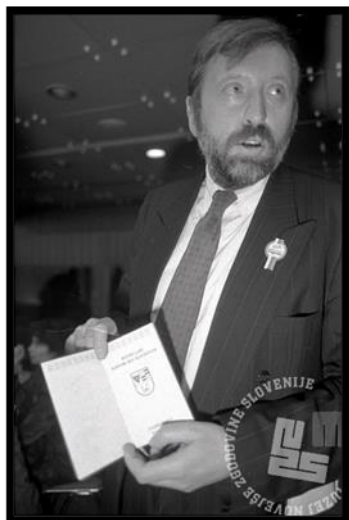
Slika 19: Grb na naslovnici novega potnega lista

Ob izdaji je bilo zanje treba plačati 1300 SIT, njihova veljavnost pa je bila takšna kot danes (10 let). Sprva jih je bilo premalo, da bi bili dostopni celotni širši javnosti. Zato so bili v veljavi še jugoslovanski potni listi. Ko pa se je čas

²¹ Strlič, N. in Stepaničič, D., 2021.

²² Prav tam.

trimesečnega moratorija iztekel, sta novi potni list ob obisku Nemčije prva preizkusila slovenski predsednik predsedstva Milan Kučan in zunanji minister Dimitrij Rupel.

*Slika 20: Zunanji minister
Dimitrij Rupel s prvim potnim
listom*

Slika 21: Prvi potni list

3.4 Boj za osamosvojitve Slovenije v Celju

3.4.1 Odvzem orožja

TO je že v začetku leta 1990 pritegnila pozornost JLA. V januarju je zahtevala, da se izvede popis orožja, ki je bilo hranjeno izven objektov JLA. Aprila, po vzpostavitvi nove oblasti v Sloveniji, je bil sprejet sklep, o razorožitvi TO v vseh republikah. General TO Ivan Hočevar je izdal ukaz o odvzemu vsega orožja TO Slovenije in njegovi predaji v vojašnice JLA.²³ Ukaz je komandante občinskih štabov TO celjske pokrajine dosegel 16. maja. V odgovor je naslednjega dne rezervni kapetan Jože Prislan, komandant TO Velenje, pisal komandantu PŠTO (Pokrajinski štab teritorialne obrambe) polkovniku Ivanu Gorenjaku in nasprotoval izpolnitvi ukaza. Ta je zvesto sledil navodilom generala Hočevarja in je podpiral razorožitev. Tako je 18.

²³ Bevc, F. idr., 2011.

maja 1990 predsednik občinske skupščine sklical izredno sejo Sveta za SLO in DS (Državni svet). Na njej so sprejeli stališče, da se *»izvedba ukaza zadrži tako dolgo, dokler se do tega ne opredeli Predsedstvo RS in skupščina Občine Velenje, ki je zagotavljala sredstva za nakup orožja in opreme TO.«*²⁴ Še istega dne je Predsedstvo RS prepovedalo predajo orožja.²⁵

Kljub temu so Celje in njeno okolico zaznamovale tri različne reakcije JLA. V občinah Velenje, Slovenske Konice, Mozirje, Šmarje in Žalec JLA ni odvzela orožja TO. V občinah Laško in Šentjur pa je bilo odvzeto v celoti. V občini Celje je bila zgodba drugačna, saj je bilo v bližini skladišče Bukovžlak, v katerem je bilo shranjeno orožje slovenske TO, ki ga vojska JLA ni odvzela, bilo pa je pod njenim nenehnim nadzorom.²⁶

Ustanovitev MSNZ (Manevrska struktura narodne zaščite) je omogočila sodelovanje med TO in milico. Pred vzpostavitvijo MSNZ TO in milica nista sodelovali pri zagotavljanju varnosti. Imeli sta stike, miličniki so pomagali usposablјati določene enote TO, medtem ko so jim teritorialci posojali različno opremo. Tako sta TO in milica na Celjskem pričeli tesno sodelovanje. Vodja organizacijskih priprav na celjskem območju je bil Štefan Šemrov.²⁷

Septembra 1990 je bil izdan pregled materialne in kadrovske spopolnjenosti. Ocenili so ogroženost TO skladišč in drugih objektov. Evidentiranih je bilo približno 6000 kosov orožja in toliko streliva, kot bi ga lahko teritorialci potrebovali v boju. Pri priskrbi z orožjem je pomagala tudi milica. Nudila jim je zaščito in iz skladišč TO so dispenzirali orožje na tajne lokacije, in sicer k prijateljem, sodelavcem in znancem.²⁸

²⁴ Krajnc, V., 2001, str. 9 in 11.

²⁵ Krajnc, V., 2001.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Bevc, F. idr., 2011.

²⁸ Krajnc, V., 2001.

»Ker niso vedeli, kam skriti orožje, sem jim ponudil naše skladišče na UNZ Celje. Takšen način je bil dokaj zahteven, saj je bilo potrebno na tajni lokaciji z njegovega vozila vse pretovoriti na naše vozilo, ponoči prepeljati na UNZ in tajno znositi v skladišče. Pri tem sem bil vedno navzoč, za pomoč pa sem menjaval miličnike. Običajno sva bila samo dva. Tako smo imeli tajno v tem skladišču več kosov različnega orožja in streliva. To orožje ni bilo nikdar odkrito, preselili smo ga takrat, ko smo pred vojno na rezervne lokacije vozili tudi svoje.« (Franc Bevc)²⁹

V nedeljo, 25. 11. 1990, se je odvil sestanek poveljnikov TO zaradi ultimata JLA iz Zagreba, ki je zahteval ponovno predajo orožja. Dogovorili so se, da bodo to orožje premestili. Disperzija orožja in streliva je potekala od 26. in vse do 30. novembra 1990.³⁰

V začetku decembra 1990 so prejeli informacije iz PŠTO, da namerava JLA 10. 12. 1990 priti po orožje in evidence nabornikov. Zaostrili so varovanja in določili, da naj najmanj dva pripadnika TO varujeta vhode. V neposredni bližini skrivališč so bili prav tako miličniki. A na koncu do zasega orožja tistega dne ni prišlo.³¹

Na Celjskem so orožje poskrili med civilnim prebivalstvom, za katere so ocenili, da so zaupanja vredni ljudje.

Orožje TO je bilo v Celju skrito v garaži ob hiši Majde in Jožeta Rezarja (Leskovec 5), ob hiši Janje in Ivana Obreze (Zadobrovo 7), v hiši Fride in Milana Terbovca (Medlog 5), v objektu ob hiši Ane in Draga Velenška (Ostrožno), v upravni zgradbi Ingrada, kletnih prostorih Cetisa, tovarni Žična na Hudinji ...³²

²⁹ Krajnc, V., 2001, str. 18.

³⁰ Krajnc, V., 2001.

³¹ Prav tam.

³² Žgeč, V., 2021.

Orožje milice pa sta v Celju skrivali družina Žaberl (Cesta na Ostrožno 126) in družina Majcen (Poštna pot 14).³³

3.4.2 Potek osamosvojitvene vojne

Celje je v času osamosvojitve spadalo pod 81. območni štab TO Žalec, ki mu je poveljeval major Adi Vidmar. Območni štabi so bili nižja raven organizacije TO. 81. območni štab je bil del petih območnih štabov, ki so spadali pod 8. pokrajinski štab TO za Zahodnoštajersko pokrajino, katerega poveljnik je bil Viktor Kranjc.

V sredo, 26. 6. 1991, je v Celje prispel odposlanec sekretarja za TO Marjan Fekonja in predal ustno dovoljenje za izvedbo nenasilne blokade vojašnice JLA ob Mariborski cesti v Celju. Uspešno so se uskladili z milico in upravnim organom TO. Prav tako pa so za pomoč angažirali podjetje Prevozništvo.³⁴

Prvi dan desetdnevne vojne 27. 6. 1991 je prišlo do blokade vojašnice Celje. Teritorialci in miličniki so jo obkolili in v dopoldanskih urah so vozila Prevozništva Celje blokirala izhode iz vojašnice. Popoldan so vojašnici izklopili elektriko, prekinili telefonske linije in ji onemogočili dovoz hrane. Pustili so ji le vodo. Razlog za blokado vojašnice se je skrival v tem, da so želeli preprečiti, da bi bilo približno dvesto vojakov JLA poslano kot okrepitve na mejne prehode z Avstrijo.³⁵

Blokada vojašnice je povzročila zastoje v prometu, kar je pritegnilo pozornost Celjanov, zato so se začeli zbirati na Mariborski cesti. Milica je poskrbela za urejanje prometa in previdno spremljala vso dogajanje v povezavi z vojašnico.³⁶

³³ Debeljak, B., Pozvek, A. in Truden, B., 2013.

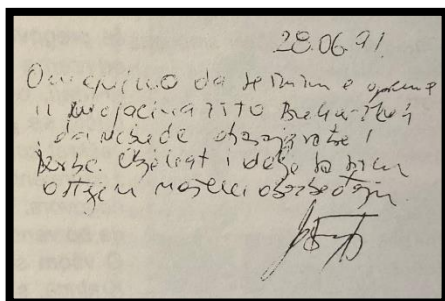
³⁴ Krajnc, V., 2001.

³⁵ Prav tam.

³⁶ Bevc, F. idr., 2011.

Prišlo je do blokad na vseh pomembnih cestnih komunikacijah. Zavarovali so letališče v Levcu, radijske in TV-oddajnike ter obkolili vsa skladišča JLA. Celjske enote TO so zavarovale oddajnik na Svetini, Golovcu in objekte v mestu, kot so ŽTP (Železniško transportno podjetje), PTT (Pošta, telegraf, telekom), Elektro, Cinkarno in skladišče Petrola. Obkolili in blokirali so skladišče v Bukovžlaku. Viktor Kranjc je vzpostavil neposreden stik s komandantom vojašnice podpolkovnikom Nikolo Poznanom. Ta je protestiral proti obkolitvi in blokadi izhodov iz kasarne. TO se je pričela pripravljati za izvedbo invazije na skladišče v Bukovžlaku. V njem je imela TO svoje orožje, do katerega pa od maja 1990 ni mogla dostopati.³⁷

Milica je prvi dan vojne pričakala povsem pripravljena. Delo je opravljala po že vnaprej izdelanih načrtih in se je brez težav prilagajala trenutnim situacijam. Med najpomembnejše aktivnosti, ki jih je izvedla, sodita zavarovanje Carinarnice v Celju in sodelovanje pri blokadi vojašnice na Mariborski cesti; zavarovala je tudi kolone prevozov TO in urejala promet. Vzpostavila je stik z upravnikom celjskih zaporov Brankom Gartnerjem in pomagala pri njihovem zavarovanju.³⁸

Slika 22: Pisna privolitev v odvzem orožja

Drugi dan vojne, 28. 6. 1991, se je Viktor Kranjc dvakrat sestal z Nikolo Poznanom. Na prvem srečanju pred vhodom v vojašnico je bil prisoten tudi takratni župan Celja Anton Rojc. Pogovori so obravnavali temo blokade objektov, možnosti oskrbe posadk in prestop starešin in vojakov na stran TO. Drugi pogovor pa se je odvil na križišču v naselju Lava in je bil povezan z odvzemom orožja iz skladišča TO v Bukovžlaku. Pripravljene so bili napasti objekt in izvesti nasilni odvzem orožja, a do tega ni prišlo, saj je komandant vojašnice Nikola

³⁷ Krajnc, V., 2001.

³⁸ Prav tam.

Poznan slovenski TO dal dovoljenje za prevzem orožja. V večernih urah so tako odpeljali 26 tovornjakov orožja.

»Po ukazu poveljnika PŠTO smo takoj pričeli s pripravami na blokado in vpad v skladišče. Za to nalogo sem imel četo PDD pod poveljstvom stotnika Iztoka Jordana, diverzantski vod poročnika Jančigarja, skupino zaščitnega voda, ki jo je vodil Matej Romih, in nekaj pripadnikov vojaške policije iz PŠTO. Priprave so trajale od 11. ure do 13.30, ko smo odšli z enotami v rajon zasedbe območja okoli skladiščnega kompleksa Bukovžlak. Prerezali smo telefonske žice in na nekaj mestih naredili prehode skozi žično ograjo. V tem času so potekala pogajanja med našim poveljnikom Viktorjem Kranjcem in poveljnikom vojašnice Poznanom. Ta pogajanja so bila za naše naslednje ure odločilnega pomena. Po 15. uri, ko so bile enote že v pripravljenosti, sem se približal vhodu in preko stražarja zahteval komandirja straže kapetana Lučića. Komandirja straže, ki sem ga poznal že od prej, sem seznanil s situacijo obkolitve in zahteval predajo orožja. Povedal mi je, da ni pristojen za pogajanja in predajo orožja TO in da naj se pogovarjamo s Poznanom. V nadaljevanju sva se še pregovarjala o raznih variantah odvzema našega orožja, njihovih predaj, o morebitnih žrtvah ipd. Lučić se je šel med pogovorom večkrat konzultirat po radijski zvezi z nadrejenimi in se vrnil brez pravega odgovora. Vedno bolj sem razmišljal, da bo vendarle treba izvesti napad. O vsem sem obveščal poveljnika Kranjca, s katerim sem bil ves čas na zvezi. V tej negotovosti in napetosti mi je dejal, naj še malo počakamo. Ob približno 17. uri se pripeljeta Poznan, poveljnik vojašnice, in Kranjc, poveljnik TO, ki mi na samem namigne, da je Poznan privolil v izpraznitev skladišč z našim pred leti odvzetim orožjem TO. Sedaj je napetost v meni popustila. Poklical sem kamione in pričeli smo odvažati orožje. Akcijo smo zaradi uspešne organizacije odvoza pod vodstvom Marjana Hočevarja iz 8. PŠTO ter skladiščnikov Dareta Sevska in Ludvika Goloba končali okoli 4. ure zjutraj. Odpeljali smo 26 kamionov orožja in vojaške opreme.« (Peter Einfalt)³⁹

³⁹ Krajnc, V., 2001, str. 69 in 70.

28. junija je v večernih urah in ponoči prišlo tudi do prvih prebegov iz vojašnice. Predalo se je več vojakov različnih narodnosti in trije slovenski oficirji. Prestop starešin in vojakov iz vojašnice, kakor tudi njihov prevoz v zbirne centre je izvajala milica. Od republiške koordinacijske skupine so prejeli ukaz, da naj ob 21. uri prekinejo vse ofenzivne aktivnosti proti JLA, a da naj ostanejo na svojih položajih in ne sprostijo blokad ter ne dovolijo kakršnih koli premikov nasprotnika.⁴⁰

Tretji dan, 29. 6. 1990, je TO načrtovala razgovor s komandantom celjske vojašnice, glede pomoči v sanitetni oskrbi, a do tega ni prišlo. Vsi stiki s komandantom so bili prekinjeni in izvedeli so, da je znotraj vojašnice prišlo do zamenjave vrha, saj jim je ta prejšnji dan dovolil odvzem orožja iz Bukovžlaka. Povečala se je intenziteta obkolitve celjske vojašnice in skladišč v okolici Celja, v večernih urah pa je TO iz Laškega zavzela skladišče JLA v Pečovniku, kjer sta se predala dva oficirja in devet vojakov.⁴¹

Četrty dan, 30. 6. 1991, je bil ob 9.15 sprožen signal za nevarnost zračnega napada na območju Celja. Ta se je izkazal za lažnega.

Peti dan, 1. 7. 1991, je Viktor Kranjc prejel sporočilo novega komandanta obrambe vojašnice, podpolkovnika Luka R. Lukića. Ta je zahteval takojšnjo umaknitev blokade in zagrozil z napadom. Tako so proti večeru ob pomoči civilne zaščite izselili civilno prebivalstvo v neposredni bližini vojašnice. Slovenska stran je zavzela skladišče JLA v Zaloški Gorici. To je bilo eno izmed največjih skladišč v okviru 31. korpusa na Štajerskem. V njem se je nahajalo ogromno minsko-eksplozivnih sredstev, orožja in streliva večjega kalibra.⁴²

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Prav tam.

⁴² Krajnc, V., 2001.

Šesti dan, 2. 7. 1991, je vojaško dogajanje v Celju doživelo svoj vrhunec. Rezervist Zdenko Podlesnik, ki je Luka R. Lukića osebno poznal, se je preko telefona pogajal in skušal dogovoriti za srečanje med komandantoma. TO se je pripravljala na napad na vojašnico, ki naj bi se zgodil ob 18. uri, a je bil po temeljitem premisleku odpovedan.⁴³

Sedmi dan, 3. 7. 1991, so se nadaljevali zračni preleti letal JLA nad Celjem. V celjski vojašnici je pristal helikopter JLA z oznako Rdečega križa in odložil nekaj kartonskih zabojev. Prišlo je tudi do dezinformacije, in sicer je slovenska stran mislila, da se pripravlja razstrelitev jezua na Šmartinskem jezeru.⁴⁴

Osmi dan, 4. 7. 1991, se je dogajanje v Celju začelo umirjati. Pričela se je deblokada vojašnice in v naslednjih dnevih so sledili le še prebegi vojakov JLA.⁴⁵

Kljub napeti in težki situaciji se je z odločnostjo ključnih akterjev v Celju osamosvojitvena vojna razpletla brez smrtnih žrtev na celjskem območju. Prebeglim vojakom JLA je bila omogočena varna vrnitev domov in oktobra 1991 se je iz celjske vojašnice umaknil še zadnji vojak JLA.

3.5 Medijski dogodki in časopisi

3.5.1 Celjski večeri

Celjski večeri so bili dogodki, ki so se v času od 1990 do 1993 odvijali v Hotelu Evropa (pet) in v Zdravilišču Dobrna (štirinajst). Namenjeni so bili javnim diskusijam in vabili k razmišljanju, dialogu in predstavljanju različnih političnih interesov. Kot gostje so na njih sodelovali ključni politični akterji, vodilni gospodarstveniki, priznani kulturniki in filozofi ter vodilni ljudje v medijih.

⁴³ Prav tam.

⁴⁴ Prav tam

⁴⁵ Prav tam.

Sestavljeni so bili iz uradnega, javnega ter dodatnega dela, saj je bila udeležba na njih tudi priložnost za neformalna, prijateljska druženja.

Tisto, kar jim daje težo, je dejstvo, da so bili v tistem obdobju edini tovrstni dogodki, na katerih so gostovali najvidnejši politični predstavniki iz vseh delov Jugoslavije, hkrati pa so zbliževali tudi slovenske politike z ljudmi. S tem se je na videz oddaljen pogovor o prihodnosti prenesel iz ekranov v realnost. Na prvih večerih se je politična elita iz oči v oči srečala s publiko. Tako je bil omogočen neposredni pogovor, ki se je zavzemal za pojasnjevanje takratnega političnega stanja.

Na Celjskih večerih je bilo vsako mnenje dobrodošlo, saj nasprotja dialoga niso omejevala, temveč tako ohranjala, potrjevala in krepila medosebno spoštovanje. Prikazali so pomen dialoga za iskanje rešitev po demokratični in miroljubni poti. Zatorej so nedvoumno sooblikovali demokratične procese in so bili nesporno prvovrsten medijski dogodek za Slovenijo, nekateri tudi za Jugoslavijo. Odzivi na Celjske večere so dokaz, da so bili tedaj državljani in mediji močno vpleteni v reševanje skupnih vprašanj. Dodatno potrdilo za slednje je tudi njihova množična udeležba.

»Celjski večeri so imenitno zapolnili vrzel med pomanjkanjem informacij, željo po boljšem vpogledu in razumevanju takratnega aktualnega dogajanja in spoznanju uglednih politikov, ki so bili gostje teh večerov, da na eni strani osvetlijo dogajanje, probleme, dileme in tendence ter na drugi strani slišijo odziv, dvome, pričakovanja številnih poslušalcev na tistih večerih. To so bila srečanja v "v živo" z različnimi ljudmi, ki so bila zelo dobro pripravljena in vodena, zbrani udeleženci pa zelo aktivni. Celjski večeri so tudi "premaknili" razpravljanje o politiki iz Ljubljane na Štajersko, kamor je dr. Drnovšek vedno rad prišel, in tako je bil tudi dvakrat gost Celjskih večerov.«⁴⁶

Danes pa lahko Celjske večere obravnavamo kot vir preučevanja dobe demokratizacije, razpada in ustanovitve novih držav ter posledice nastalih konfliktov. Celjski večeri so naju presenetili, saj sva pri njihovem raziskovanju opazili, kako močno izstopa zanimanje posameznika za politična vprašanja. Navdušeni sva bili nad dejstvom, da so ljudem omogočali aktivno soočanje z akterji.

⁴⁶ Volfand, J., 2021, str. 35 in 36.

Celjski večer	Datum	Gost	Tema
1.	5. 10. 1990	Dr. Janez Drnovšek (član predsedstva SFRJ)	Jugoslavija na razpotju
2.	9. 11. 1990	Janez Janša (obrambni minister vlade RS)	Demilitarizacija Slovenije ali nacionalna armada?
3.	7. 12. 1990	Dr. Franjo Tuđman (predsednik RH) in Milan Kučan (predsednik Predsedstva RS)	Kakšna Jugoslavija kot konfederacija?
4.	21. 12. 1990	Dr. Alojzij Šuštar (Ljubljanski nadškof in metropolit)	Cerkev in izzivi časa
5.	25. 1. 1991	Jožef Školč (predsednik Liberalno demokratske stranke) in Mile Šetinc (podpredsednik LDS)	Slovenija med Demosom in opozicijo?

Tabela 2: Pregled Celjskih večerov, ki so se odvili v Hotelu Evropa

3.5.2 Časopis

Z namenom, da bi si ustvarili jasno sliko o dogajanju v obdobju od poletja 1990 in vse do jeseni 1991 na Celjskem sva preko Digitalne knjižnice Slovenije pregledali izvode Novega tednika (NT& RC).

V njem sva našli sledeče članke:

3.5.2.1 Denar in potni listi

Članek 1: Aero dela denar?

NT&RC: 27. december 1990, str. 6

V eni izmed predplebiscitarnih televizijskih okroglih miz se je Mitji Gaspariju, viceguvernerju Narodne banke Jugoslavije, zareklo. Ob razglabljanjih o morebitnem novem slovenskem denarju je izjavil, da s tem v zvezi pač ne more biti posebnih težav, tudi tehničnih ne, ker bi novi denar lahko tiskali v celjskem Aeru. Od takrat naprej so po Celju krožile govornice, da obstajajo že prvi vzorci novega denarja. Po ulicah je bilo več govora o motivih, ki se pojavljajo na denarju kot o njegovem dejanskem imenu.

Da bi govornice preverili, so direktorja Aera Grafike Draga Vračuna povprašali, ali Aero res tiska novi denar. Dejal je: »To seveda ni res, vsekakor pa ne morem zanikati, da smo za kaj takšnega, če bi seveda prišlo, zagreti. Doslej smo tiskali predvsem vrednostne papirje, kar pomeni, da izkušnje za takšno delo imamo.«

Članek 2: Novo ime podjetja

NT&RC: 31. oktober 1990, str. 20

Oglas na novo preimenovanega podjetja Aero Grafika v Cetis, ki je bilo vodilno na grafičnem področju.

Članek 3: V Celju že tiskajo slovenske potne liste

NT&RC: 19. September 1991, str. 4

Slovenski notranji minister je obiskal Cetis. Tam si je ogledal novo linijo za izdelovanje potnih listov. Dejal je, da Cetis izpolnjuje vse pogoje in obveznosti iz sklenjenih pogodb.

Članek 4: Tolarji in boni

NT&RC: 10. oktober 1991, str. 5

Z 8. 10. 1991 je Slovenija dobila svojo denarno valuto, ki so jo poimenovali tolar. Od tega dne dalje so se vse cene izkazovale v tej denarni enoti. Istega dne so začeli veljati slovenski potni listi. Z njimi je bilo takrat mogoče potovati v sosednjo Avstrijo in v tri pribaltske države, ki so že priznale Slovenijo. Dobo veljavnosti so imeli 10 let. Še vedno pa so po izteku trimesečnega moratorija, določenega z Brionsko deklaracijo, veljali tudi jugoslovanski potni listi.

Članek 5: Delali kot črnici in molčali kot grob

NT&RC: 17. oktober 1991, str. 6

Že oktobra 1991 Cetisov tisk vrednostnih bonov in potnih listov ni bila več skrivnost. Pred tem je to veljalo za državno skrivnost, za katero so vedeli le redki. Tem je bila naložena stroga molčečnost, zajamčena z osebno izjavo in lastnoročnim podpisom. O dogajanju niso smeli govoriti niti najbližjim družinskim članom. Tiskanje je bilo zelo naporno. Proizvodnja se praktično ni ustavila: tiskali so dan in noč, v štirih izmenah.

Članek 6: Tolar je preveč podoben dinarju

NT&RC: 17. oktober 1991, str. 6

Tako kot tiskanje bonov in drugih vrednostnih listin je bilo tudi tiskanje slovenskih potnih listov v Cetisu strogo varovano. Imeli so trikratno varovanje: za tehnično in mehansko zaščito ter fizično varovanje.

V odgovorih na vprašanje, kako so vrednostni boni všeč Celjanom, je bila večina zadovoljna z njihovo obliko, podobo in upodobljenimi motivi. Ugotavljali pa so, da so slabše kakovosti in še niso podobni pravemu denarju. Želeli so si, da bi si z boni (oz. s tolarji) lahko privoščili več kot z dinarji.

3.5.2.2 Celjani in osamosvojitve

Članek 7: Celjani o plebiscitu

NT&RC: 22. november 1990, str. 10

Celjani so o predlaganem plebiscitu imeli skoraj poenoteno mišljenje. Podpirali so samostojno pot Slovenije.

Članek 8: Plebiscit v nedeljo

NT&RC: 20. december 1990, naslovna stran

Zadnje informacije pred plebiscitom z opomnikom, da bo potekal 23. 12. 1990 med 7. in 19. uro na določenih voliščih.

Članek 9: Slovenija je rekla "da"

NT&RC: 27. december 1990, str. 2

Razglasitev rezultatov plebiscita s kar 88,5-odstotno podporo samostojni Republiki Sloveniji.

Članek 10: Praznovanje osamosvojitve

Članek 11: Osamosvojitve Slovenije v Celju

NT&RC: 13. junij 1991, str. 2

3. junija je Novi tednik že poročal o pripravah na praznovanje v počastitev osamosvojitve Slovenije, ki je potekalo na Tomšičevem (danes Glavnem) trgu ter v širšem mestnem jedru. Praznovanje je vključevalo zvonjenje po cerkvah, prižiganje kresov na okoliških hribih, posaditev simbola slovenstva – lipe, zanjso so izbrali

mesto pred Narodnim domom. Slovesnost je doživela vrhunec med 20.30 in 21.30 uro, ko je Skupščina Republike Slovenije razglasila sklep o samostojnosti Slovenije. (Priloga 7.4 Program praznovanja samostojnosti)

V tem času je bil tudi neposredni televizijski prenos dogajanja po vsej Sloveniji. Prav tako je bilo načrtovano, da bi to slovesnost združili z dobrodošlico Svetovnemu slovenskemu kongresu, ki se je 27. 6. 1991 začel v Ljubljani.

Članek 12: Celje – knežje mesto ni gostilo SSK

NT&RC: 4. julij 1991, str. 5

Drugi dan Svetovnega slovenskega kongresa, 28. 6. 1991, je vodstvo podružnice SSK za celjsko območje sklicalo novinarsko konferenco, na kateri so odpovedali vse prireditve in veselico na Starem gradu, ki so jo nameravali pripraviti za goste in obiskovalce srečanja. Za odpoved sta bila po besedah Tomaža M. Jegliča, sekretarja podružnice, dva razloga: moralni in varnostni zaradi odvijajoče se vojne. S posebnimi pasicami – Odpade zaradi okupacije – so prelepili vse plakate, ki so vabili na prireditve.

Čeprav je bil dogodek odpovedan, je bilo Celje nanj dobro medijsko pripravljeno. Za slednji dogodek je namreč celjska pošta izdala prib. 6000 novih spominskih razglednic. (Priloga 7.3 Razglednica, izdana ob predvidenem gostovanju Slovenskega svetovnega kongresa v Celju)

3.5.2.3 Orožje, vojna in milica

Članek 13: Kje je orožje?

Članek 14: Kje je orožje teritorialcev?

NT&RC: 24. maj 1990, stran 21

Tudi na Celjskem je bilo treba predati orožje in strelivo. Prva, ki sta orožje predala, sta bila TO Šentjur in TO Laško. Prav tako je bilo treba predati orožje tudi osebam iz stalne sestave občinskih štabov TO. V Celju je imela TO svoje orožje spravljeno v skladiščih JLA. Občinski štab je v skladu z ukazom pobral orožje po celjskih šolah, ki je bilo namenjeno pouku obrambe in zaščite, vendar tega kakor tudi svojega štabnega orožja ni predal.

Članek 15: Razorožena pokrajina

NT&RC: 27. 9. 1999

Sprejet je bil ukaz, ki je teritorialnim enotam prepovedal kakršno koli usposabljanje z orožjem in pravim strelivom. Poveljnik pokrajinskega štaba Ivan Gorenjak je že ob

spomladanskem ukazu o predaji orožja izdal ukaz, naj se izvedejo le usposabljanja, ki so bila že načrtovana in za katera so imeli zagotovljen material in denar. Na Celjskem ni bilo pričakovati resnejših manevrov TO, je pa Celjska skupščina zahtevala od predsedstva republike, da dokončno razčisti odnose z republiškimi komandantom TO, saj je ta upošteval le navodila iz Beograda.

Članek 16: Sod smodnika v Savinjski dolini

NT&RC 4. julij 1991, stran 24

TO je zavzela večja vojaška skladišča na Celjskem ter zasegla orožje in drugo opremo. Iz Bukovžlaka je zasegla 20 tovornjakov orožja, ki ga je JLA maja 1990 odpeljala v svoja skladišča. To jim je bilo omogočeno preko dogovora s poveljnikom vojašnice Nikolo Poznanom. V Pečovniku je bilo orožja za približno dva tovornjaka. V Zaloški Gorici je bilo približno 150 tovornjakov orožja in opreme, vključno z minskim eksplozivom.

Članek 17: »Sem za premirje!«

NT&RC: 11. julij 1991, stran 5

Nikola Poznan je kot komandanta vojašnice nadomestil Luka Lukić. Njuni funkciji sta se v zadnjih dneh junija 1991 spremenili. Luka Lukić je postal komandant obrambnih priprav, Nikola Poznan pa komandant enote. Nikoli Poznanu se gre zahvaliti, da v Celju ni prišlo do streljanja. Ta je zagotovil, da v vojašnici ni prišlo do medsebojnih obračunov in da tistih, ki so se odločili za beg, niso ovirali. Poznan je izrazil svoje mnenje, da je žalostno, kako so se zadeve v Celju v vojnem času zaostrole. Namreč tukaj so bili, da gradijo in ne da rušijo. Zagotavlja, da niso imeli namena napasti. Nikola Poznan je v Celju živel že od leta 1971, v mestu je imel družino. Potrdil je, da so se ves čas, ko je vladalo vojno stanje, pogajali s TO in se dogovarjali.

Članek 19: Vojakov le še za vzorec

Članek 20: Celje brez olivno-zelenih uniform

NT&RC: 10. okt. 1991, stran 2 in 24. oktober 1991, stran 2

V sredo, 2. 10. 1991, je potekala izmenjava zaplenjenih sredstev in opreme. Celjskim teritorialcem je bilo vrnjeno skoraj vso zaplenjeno orožje. Potekali so dogovori o končni predaji celjske vojašnice Jože Menih – Rajko.

18. 10. 1991 je še zadnji vojak JLA zapustil Celje in tako so prišli vsi vojaški objekti pod nadzor milice in TO. Odhod vojakov JLA se je pričel že v petek, 17. 10. 1991, in ob 15. uri se je nad celjsko vojašnico dvignila slovenska zastava.

3.5.2.4 Celjski večeri

Članek 21: Celjski večeri

NT&RC: 27. september 1990, str. 2

Naznanitev, da se bodo v Celju ovijali t. i. Celjski večeri. Njihovi organizatorji nameravajo v Celje povabiti več zanimivih jugoslovanskih osebnosti, gospodarstvenikov, politikov in kulturnikov. Ti večeri bodo dajali nov utrip občini, hkrati pa pomenili novo afirmacijo Celja v širšem slovenskem prostoru.

Članek 22: Celje je bilo v Evropi

NT&RC: 11. oktober 1990, str. 5

Za gosta Prvega Celjskega večera, ki je potekal 5. 10. 1990 v hotelu Evropa, so izbrali dr. Janeza Drnovška, člana predsedstva SFRJ. Okrogle mize se je med drugimi udeležil tudi takratni celjski župan Anton Rojc. Pogovarjali so se o izjemno aktualni temi, in sicer o Jugoslaviji na razpotju. Dogodek je varovala celjska milica. (Proces varovanja nama je v intervjuju predstavil g. Franc Bevc). Diskusija je tekla od gospodarsko-političnih do mednacionalnih razmer v Jugoslaviji.

Članek 23: Drugi Celjski večer

NT&RC: 31. oktober 1990, str. 2

Drugi Celjski večer je potekal mesec dni po uspešno izpeljanem prvem tovrstnem večeru. 9. oktobra 1990 je takratni slovenski obrambni minister Janez Janša odgovarjal na vprašanja o obrambni suverenosti Slovenije. Tovrstna vprašanja so bila središče slovenske javnosti, saj si tudi politične stranke niso bile enotne glede tega, ali bo prišlo do demilitarizacije ali do nastanka nacionalne armade.

Članek 24: Tuđman in Kučan na Celjskem večeru

Članek 25: Zgodovinsko srečanje?

NT&RC: 28. november 1990, str. 2

Nedvournno zanimivi politični in medijski dogodek se je zgodil 7. 12. 1990, t. i. tretji Celjski večer. Častna gosta sta bila hrvaški in slovenski predsednik dr. Franjo Tuđman in Milan Kučan. Govorila sta o tem, kakšna naj bi bila Jugoslavija kot konfederacija. Čeprav se je Slovenija že odločila za plebiscit in s tem za samostojnost, to še ni pomenilo odcepitve. Takrat so bile odprte še različne poti jugoslovanskega razpleta. Od federacije do konfederacije in tudi, da bi se konfederativno najprej povezali Hrvaška in Slovenija, ki bi se potem dogovarjali o konfederaciji z drugimi jugoslovanskimi republikami. Načrtovali so celo podpis

konfederalne pogodbe. Kot vse večere do sedaj je tudi tega moderiral komentator časopisa Delo Jože Volfand.

NT&RC: 6. december 1990, str. 3

Dodaten razlog za tako pomembno srečanje je bila tudi 120-letna obletnica jugoslovanskega kongresa v Ljubljani. Takrat, od 1. do 3. decembra 1870, so se v Ljubljani zbrali narodnjaki, predstavniki različnih slovenskih in hrvaških strank, prišli so tudi iz Vojvodine in med drugim sprejeli izjavo o enotnosti Južnih Slovanov. Zgodovinska vrednost izjave je v tem, da so se politiki različnih narodnosti zedinili glede jugoslovanske nacionalne ideologije, postopne jugoslovanske politike, glede družbenih, ekonomskih in političnih razmer Južnih Slovanov. Izjava sicer ni govorila, kakšna naj bi bila jugoslovanska državna skupnost, vendar pa so se posamezni hrvaški in slovenski politiki zanimali za idejo o državni združitvi.

Ta je bila osrednja tema pogovora med slovenskim in hrvaškim predsednikom na tretjem Celjskem večeru. Kljub končnemu izidu, da do konfederativne povezave ni prišlo, sta bila oba predsednika zadovoljna s pogovorom o političnih problemih ter problemih sodobnega življenja nasploh.

3.6 Intervju s Francem Bevcem

Ob ogledu potujoče razstave Društev Sever sva odkrili povezavo s člankom, ki sva ga našli v časniku Novi tednik (Celjska policija pred, med in zdaj). Tako sva spoznali eno izmed ključnih oseb celjske milice, to je bil Franc Bevc. Hvaležni sva mu za njegovo sodelovanje in izčrpne odgovore. Intervju sva opravili v dveh fazah. V prvi sva gospodu posredovali vprašanja in nato v drugi fazi vzpostavili diskurz na njegove odgovore in morebitna vprašanja.

**(Besedilo v ležečem tisku je dopolnilo prve faze.)* .

1. Za uvod bi začeli z vprašanjem, ali ste 10-dnevno vojno pričakoval oz. ali ste menili, da bi se odcepitev Slovenije lahko izvedla po mirni poti?

Že na začetku bi se dotaknil uporabe imena osamosvojitvene vojne. Zelo me moti uporaba »10-dnevna«, ki ničesar ne pove. Niti dejanskega trajanja ne predstavlja. Ne vem, kdo je avtor tega pojmovanja in zakaj je nastalo, se pa v medijih že zelo dolgo pojavlja. Čutim, da so želeli zmanjšati pomen te vojne. Tudi ta vojna je imela vse značilnosti vojne: ljudje so umirali, bili ranjeni ali kako drugače trpeli, nastalo je veliko materialne škode. Prizadetim je vedno vseeno ali vojna traja dan ali leto dni. Oni so izgubili vse. Imeli smo srečo, da je bila vojna kratka.

Osamosvojitve Slovenije je bila ves čas mišljena kot miroljubno dejanje. Na tej poti smo neprestano doživljali pritiske, ki naj bi nas odvrčali od te poti. Pri tem se je jugoslovanska armada še posebej izpostavljala in tudi grozila. Zaradi tega smo se pripravljali tudi za stanje, ko bi morali našo pot v samostojnost braniti z orožjem.

Osebnost sem pričakoval, da bo prevladoval zdrav razum in da nas bodo pustili pri miru. Žal sem se motil, nisem pa bil hudo presenečen.

Kaj ste mislili s tem, da ne predstavlja dejanskega trajanja?

Desetdnevna vojna deluje kot pomanjševalnica. Preseneča me, kako pogosto se uporablja takšno poimenovanje. Namreč tudi uradno so status vojnega veterana priznali za 23 dni, od začetka osamosvojitvene vojne, 26. 6. 1991. Torej, ni trajala zgolj deset dni. Tako se je pojavil izraz 10-dnevna vojna, ki nima dejansko nobene zveze z osamosvojitveno vojno Slovenije. Tako jaz vedno poimenujem to vojno Vojna za Slovenijo ali pa Osamosvojitvena vojna.

2. Kako so potekale priprave na bližajočo se vojno v povezavi z varovanjem civilistov in mesta? Kateri objekti v Celju so se vam zdeli strateško pomembni za jugoslovansko vojsko in kateri za Slovenijo?

Varovanje civilistov in mesta zahteva cel spekter aktivnosti in pestro strukturo izvajalcev. Ravno na vojno se nismo pripravljali, smo pa načrtovali naloge za izjemne razmere, torej na trenutke, ko normalno življenje ne bo mogoče. V takšnih razmerah je treba poskrbeti za življenjsko potrebne stvari: vodo, hrano, elektriko, kurjavo, zdravstvo, transport, varnost ljudi in premoženja ... Za zadovoljevanje teh potreb ima družba številne institucije in gospodarske družbe. Policija pretežno skrbi za varnost ljudi in premoženja, pregon kriminala, zagotavljanje javnega reda in miru, urejanje in nadzor cestnega prometa ... Vsi ti so imeli načrte za delo v teh posebnih pogojih.

Glede na prej povedano so tudi nekateri objekti v takih razmerah pomembnejši. Gre za razna skladišča (blagovne rezerve), vodna zajetja, transformatorske postaje, železniško in cestno infrastrukturo ... Težko bi ocenil, kaj je bilo za JLA posebej pomembno. Verjetno nekaj podobnega.

Kaj konkretno so obsegali ukrepi v povezavi z varovanjem civilistov in mesta?

S pomočjo milice so ljudje bili ozaveščeni o takratnem dogajanju. Opominjali smo jih, kako ravnati v določenih situacijah. Prav tako je bilo več tako policijskih kot tudi vojaških patrulj in civilne zaščite. Pomembna pa je bila tudi organizacija ljudi samih. Med civilisti so bili tudi rezervni miličniki, ki so bili vpoklicani na položaj pripravljenost. Šlo je za kompleksen pristop, pri katerem je bilo treba angažirati mnogo ljudi.

Ali je bilo treba katere stavbe še posebej varovati?

Na Celjskem območju posebnih vojaških operacij v povezavi s tovrstnimi stavbami nismo imeli. Pomembno nadzorovanje pa je bilo v povezavi z vojašnico. Bila je tako močno blokirana, da JLA- vojaki niso mogli pobegniti. To je bil zelo velik dosežek, drugje tega niso storili. Tako sem velikokrat slišal: »Lahko je vam, ko niste imeli vojne.« Vendar mi smo svoje naredili. Drugje je vojska iz vojašnice uspešno pobegnila, na primer v Mariboru in tako prišla vse do Dravograda. Pomembno nalogo smo imeli tudi pri opazovanju in zaščiti skladišč orožja v Bukovžlaku in v Pečovniku. Pomembno je bilo, da smo imeli JLA-vojsko tako v šahu, da ni mogla nič. Tako ni prišlo do vojne. Na primer ceste smo zaprli tako, da smo nanje postavili delovne stroje, okrog so bili postavljeni vojaki. Tak status je obveljal vse do dogovora o njihovem odhodu. V primeru vojnega napada je morala milica zapreti ceste, evakuirati ljudi v okolici. Šlo je za večdnevne priprave. Ker so diplomatski dogovori prinesli plodne rezultate, so se JLA-vojaki umaknili in nevarnost pred spopadom je upadla. Tako se je tudi naša akcija napada ustavila.

3. Kdaj so se začele priprave na osamosvojitveno vojno in kako dolgo so trajale?

Intenzivne priprave so se začele že konec poletja 1990 in so trajale do vojne v juniju 1991.

4. Katera dva dogodka se po vašem mnenju ne bi razrešila, tako kot sta se, brez posredovanja milice?

Glede na dejstvo, da na Celjskem nismo imeli vojaških operacij, tudi ni bilo spektakularnih dogodkov, pri katerih bi bilo posredovanje policije odločujoče. Milica (takratno ime za uniformirano policijo) je imela zelo pomembno vlogo pri urejanju vsega potrebnega glede vojnih ujetnikov, nadziranja prostora, še zlasti glavnih cestnih relacij, preverjanja vseh vrst varnostno zanimivih dogodkov ...

Katere varnostno zanimive dogodke bi izpostavili?

Bilo jih je mnogo. Za primer bom podal že prvi dan agresije, ko smo za »dobro jutro« dobili obvestilo, da se z vlakom iz Brežic proti Zidanemu Mostu pelje vagon t. i. niških specialcev. Naloženo nam je bilo, da jih prestrežemo v Zidanem Mostu. Zgodba se je razpletla, da je šlo za dijake ene izmed srednjih vojaških šol v Zagrebu, ki niti niso vedeli, da se je vojna začela. Namenjeni so bili na počitnice v Pulo.

Te situacije smo se lotili z največjo previdnostjo, nazadnje pa je izpadla kot nedolžna stvar. Veliko je bilo prisotnega mišljenja v smislu reka »strah ima velike oči«. Denimo, prejeli smo veliko klicev, ko so ljudje mislili, da se helikopter, ki so ga opazili v zraku, spušča na tla. Na vsak klic smo se odzvali, a na srečo ni nikoli prišlo do uresničitve njihovih »vizij«.

Ljudje so skrbeli za soprebivalce in okolico, vse kar je odstopalo od normalnega povprečja, so nam sporočili. Mi jim nismo nikoli zamerili, tudi če se je izkazalo, da njihove navedbe niso resnične. Z veseljem smo opravljali svoje delo.

Kaj natančno ste imeli v mislih z vojnimi ujetniki?

Skozi naše roke je šlo kar nekaj sto vojnih ujetnikov. Hrvatom in Albancem je občinski Rdeči križ zagotovil civilna oblačila, imeli so možnost poklicati svojce, da so jih prišli iskat, da so lahko odšli domov. Ostali, ki tega statusa niso pridobili, so

postali vojni ujetniki. Nekaj čas so bili pridržani pri nas, kasneje pa smo jih transportirali z vlakom v Hrastnik, tam je bil zbirni center vojnih ujetnikov. Z njimi smo opravljali razgovore, če je bil kdo osumljen vojnih hudodelstev, je bil kazensko preganjan, šel je v zapor. Tovrstnega dogajanja pri nas ni bilo. Bilo je veliko fizičnega dela, tudi človeško zahtevna situacija. Šlo je za mlade dvajsetletne fante.

5. Ali ste občutili pritisk ob odgovornosti za prihodnost naroda? Kako se je ta kazal?

Ne vem, ali je to pritisk. Človek, ki z veseljem opravlja svoje delo, je tudi odgovoren in z lahkoto izpelje vse potrebno. Nič ni pretežno in nemogoče. Takratna družbena klima je bila na takšni ravni, da se nismo ničesar bali in smo bili za Slovenijo pripravljeni storiti vse, tudi izgubiti življenje.

6. Kaj bi rekli kot nekdo, ki je iz prve roke doživljal osamosvojitvene procese, kako so bili ti prikazani v medijih, so bila kakšna odstopanja, so že takrat obstajale lažne novice?

V Sloveniji ni bilo problemov. Takrat smo imeli tri večje časopise: Delo, Večer in Dnevnik. Imeli smo še Radio Slovenija in lokalne radijske postaje, kot je tudi Radio Celje. Ti so vsi delovali odlično, vsi so nas podpirali, vse, kar smo želeli, je bilo objavljeno in spoštovali so tudi tajnost določenih informacij. Tako so na primer spoštovali tajnost, kljub temu da so opazili povečano varovanje zavora v Celju, v katerem so bili zaprti vojaški oficirji s Koroške. Odgovoril sem, da je zaprt ropar bencinskih črpalk, ki naj bi organiziral pobeg iz zaporov. Vsi novinarji so vedeli, da lažem, nihče me ni več spraševal in tudi pisali niso o tem. Namreč ta lokacija je bila tajna, kakršno koli namigovanje medijev pa bi lahko bilo v pomoč JLA-vojski.

V jugoslovanskem prostoru pa je bilo lažnih novic ogromno. Vsaka stran je predstavljala dogodke tako, da so jih napeljali na svoj mlin. Slovenski mediji so vse dobro pisali in govorili o Sloveniji, hrvaški o Hrvaški, srbski o Srbiji itd. Nekaj jih je bilo tudi nekje vmes.

7. S kolikšnim zamikom so informacije o aktualnem stanju prihajale v stik z javnostjo?

O konkretnih dogodkih je bila javnost tekoče obveščena. Priprave na posebne razmere, ki so se žal uresničile z vojno, so potekale bolj prikrito.

8. Kam vse se je poskrilo orožje ob grožnji, da ga bo JLA zaplenila? Kako ste lahko bili prepričani, da te lokacije ne bodo izdane?

Orožje smo skrili pri posameznih osebah in pri nekaterih gospodarskih družbah. Izbor hraniteljev je potekal izključno na osebnih ocenah. Težko je natančno definirati, zakaj nekomu zaupamo. Vsak ima svoje kriterije. Danes lahko rečemo, da smo imeli »dober nos«, saj nobena lokacija ni bila izdana.

9. Ali so morali tisti, ki so skrivali orožje, podpisati izjavo o tajnosti?

Ne, nobenih izjav niso podpisovali. Večinoma niso poznali niti količine niti vrste orožja in streliva, ki so ga hranili. Enostavna rečeno, zaupali smo jim.

10. Kakšni so bili varnostni procesi ob izdelavi začasnega denarja, vrednostnih bonov, ki so jih tiskali v Cetisu?

V Cetisu so že dolga leta tiskali različne pomembne listine od osebnih dokumentov do vrednostnih papirjev. Zaradi tega so že vrsto let izvajali številne varnostne ukrepe in aktivnosti. Tiskanje slovenskega denarja je potekalo v tem okviru, le v začetku je vse potekalo bolj v tajnosti. Govorice o tiskanju denarja pa so bile ...

Cetis je bil že dolga leta znan, da je tiskal vrednostne papirje, kot so menice, potni listi, srečke ... Tako da je bil ta oddelek vedno zavarovan. Zavarovan je bil vhod in nadzorovani pa so bili tudi ljudje, ki so v tiskarni delali. Ti objekti so bili fizično moči. Tudi tehnično varovanje je bilo močno. Vključevali so alarmne sisteme, ki so bili vsi

vezani na policijo. Na srečo policiji ni bilo treba nikoli posredovati v tovrstnih incidentih.

Kakšne govorice?

Prvič sem slišal, da se nekaj dogaja, ko je na našo policijsko upravo prišel direktor Celjske banke na vljudnostni obisk. Med debato je rekel: »Ali veš, da smo dali garancijo Cetisu, za 100.000 mark bodo kupili stroj, ne vem, ali bodo denar tiskali ali kaj bodo z njim počeli.« Ta novica je bila prva takšna, kar dve leti pred vrednostnimi boni.

11. 30. 6. 1991 je v Celju zazvonil alarm za zračni napad. Kako ste se odzvali nanj in kako je bil videti postopek pri varovanju Cetisa?

Tega alarma nimam v posebnem spominu, razen da je bil prvi. Pri prvem sem namreč spal. Zbudili so me. Ker smo imeli lokaciji blizu celjske bolnišnice, sem ocenil, da nas ne bodo napadli. Osebnost sem se uredil in odšel na delo. Večina je bila v zaklonišču. Zaradi »morale« sem jih pohvalil, dejansko pa sem mislil, da so pretiravali.

Odziva Cetisa na vse alarme ne poznam.

12. Milica je bila prav tako odgovorna za zagotovitev varnosti na Celjskih večerih. Kako ste se pripravili nanje? Še posebej na tretji Celjski večer, katerega gosta sta bila Tuđman in Kučan?

Celjski večeri so bili posebna izkušnja. Za vse večere, nekaj jih je bilo tudi na Dobrni, sem bil vodja varovanja. Varnostni ukrepi so bili pestri, od varovanja na relacijah potovanja, fizičnega varovanja lokacije, tehničnih pregledov objektov, biotehničnega pregleda hrane do varnostnega pregleda udeležencev. Vsemu je dajal posebno noto še neposreden televizijski prenos.

Poseben izziv je bil večer z udeležbo hrvaškega predsednika. Imeli so veliko varnostnih zahtev. Zgodil pa se je še droben incident. Pred stavbo celjske občine sta se zaleteli dve vozili iz spremstva hrvaškega predsednika. Dogodek je bil še toliko bolj zanimiv, ker so o tem prej vedeli v Zagrebu kot mi v celjskem štabu.

3.7 Anketa

3.7.1 Predstavitev vzorca

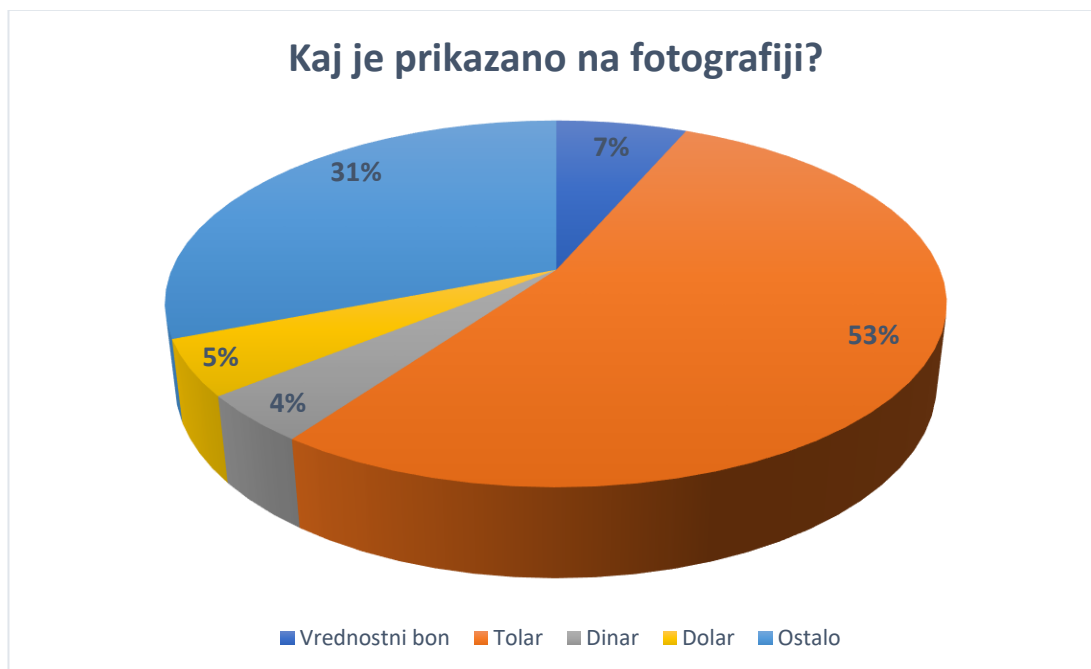
Z namenom, da bi preverili znanje mladostnikov o poznavanju prispevka Celja k osamosvojitvi Slovenije, sva se odločili anketirati dijake celjskih gimnazij in strokovnih šol. Ker naju je zanimal vzorec celotne generacije, se nama razvrščanje glede na šolo in spol ni zdelo smiselno.

3.7.2 Rezultati ankete

Najino anketo sestavlja devet vprašanj. Večina vprašanj je zaprtega tipa, anketiranci so morali izbirati med podanimi možnostmi. Dve vprašanji sta bili odprtega tipa. Eno izmed vprašanj je bilo vprašanje z drsnikom, s katerim sva želeli preveriti stopnjo izraženosti.

Rezultate sva prikazali v zaporedju, kakršno je bilo tudi na anketi.

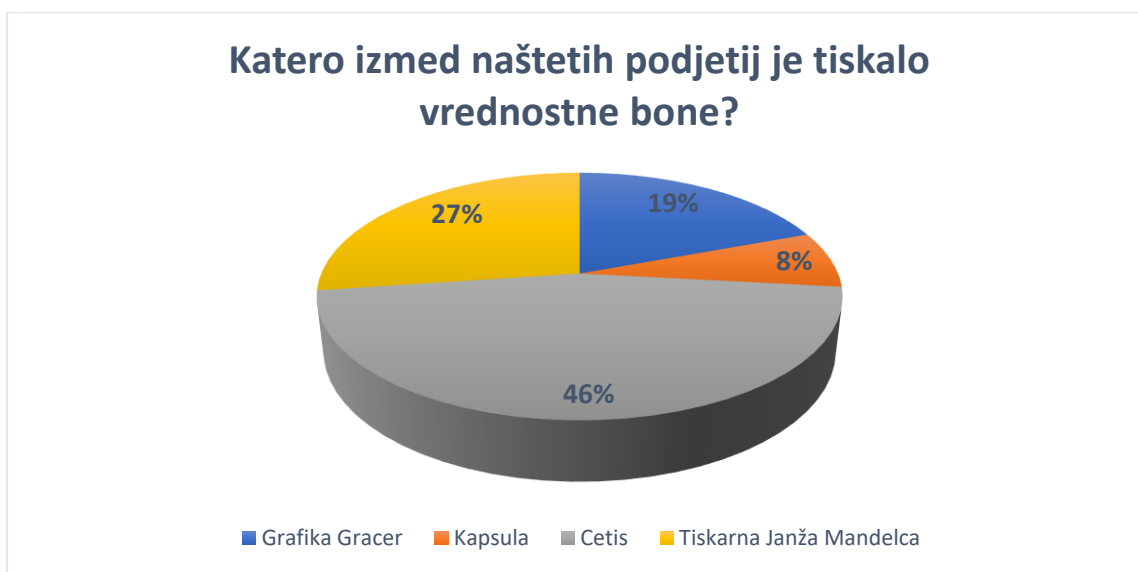
1. Vprašanje

Graf 1: Poznavanje vrednostnega bona

S prvim vprašanjem sva želeli preveriti poznavanje zunanje podobe vrednostnih bonov. Vprašanje je bilo odprtega tipa. Nanj je odgovorilo 189 anketirancev. Od tega jih je največ domnevalo, da je na fotografiji tolar (53 %). 7 % anketirancev je vedelo, da je na sliki vrednostni bon. 5 % se jih je odločilo za dolar, 4 % pa so predvidevali, da gre za dinar. 31 % jih je kot svoj odgovor navedlo *ostalo*.

2. Vprašanje

Graf 2: Poznavanje podjetja, ki je tiskalo vrednostne bone

Pri drugem vprašanju naju je zanimalo, ali anketiranci sploh vedo, katero podjetje je tiskalo vrednostne bone. Vprašanje je bilo zaprtega tipa. Nanj je odgovarjalo 178 anketirancev. 46 % vseh anketiranih se je pravilno odločilo za podjetje Cetis. 27 % jih je izbralo Tiskarno Janža Mandelca, 19 % se jih je odločilo za podjetje Grafika Gracer, 8 % pa jih je mislilo, da je vrednostne bone tiskalo podjetje Kapsula.

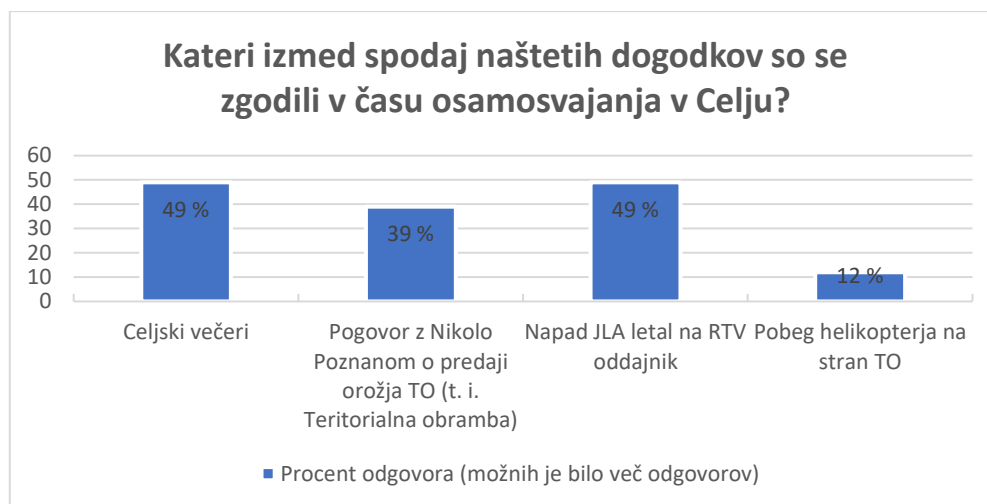
3. Vprašanje

Graf 3: Poznavanje preostalih izdelkov podjetja Cetis

Tretje vprašanje je bilo namenjeno preverjanju, ali anketiranci vedo, kaj je podjetje Cetis še izdelovalo poleg vrednostnih bonov. Vprašanje je bilo zaprtega tipa in nanj je odgovarjalo 165 anketiranih. Iskali sva odgovor potni listi. Zanj se je odločilo 35 % anketirancev. 33 % jih je napačno izbralo papir za vrednostne tiskovine, 18 % jih je označilo odgovor znamke, 9 % jih je izbralo rojstne liste, najmanj vprašanih (5 %) pa je menilo, da je Cetis izdeloval bančne kartice.

4. Vprašanje

Graf 4: Poznavanje dogodkov, ki so se zgodili v času osamosvajanja v Celju

Četrto vprašanje je preverjalo poznavanje anketirancev o dogodkih, ki so se zgodili v času osamosvajanja v Celju. Na vprašanje je bilo mogoče odgovoriti z več odgovori. Vsak stolpec predstavlja odstotek anketirancev, ki so se strinjali s trditvijo. Vprašanje je bilo zaprtega tipa, nanj pa je odgovorilo 165 anketiranih.

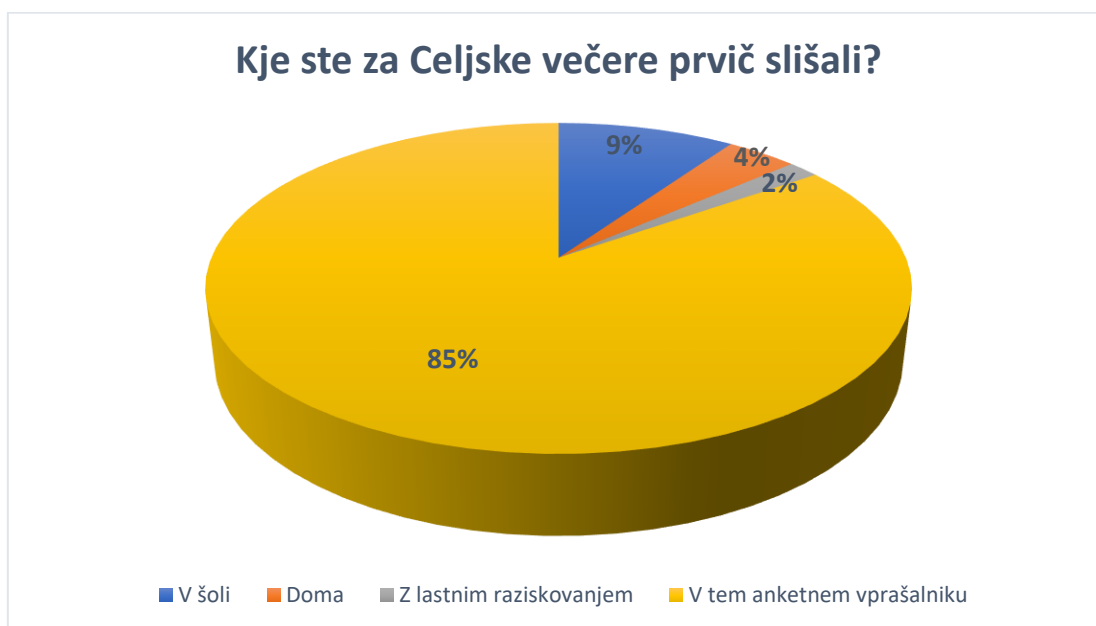
5. Vprašanje

Graf 5: Poznavanje, kaj so Celjski večeri

S petim vprašanjem sva želeli preveriti, ali anketiranci sploh vedo, kaj so Celjski večeri. Vprašanje je bilo zaprtega tipa. Nanj je odgovorilo 152 oseb. 51 % jih je pravilno izbralo možnost okrogla miza, na kateri so se pogovarjali o aktualnih političnih temah. Za večere klasičnih koncertov ob osamosvojitvenem slavu se je odločilo 22 % anketiranih. 14 % jih je izbralo odgovor večeri slovenskega filma v kinu Metropol, en odstotek manj anketiranih pa jih je menilo, da gre za strogo zaupne pogovore elitnih politikov.

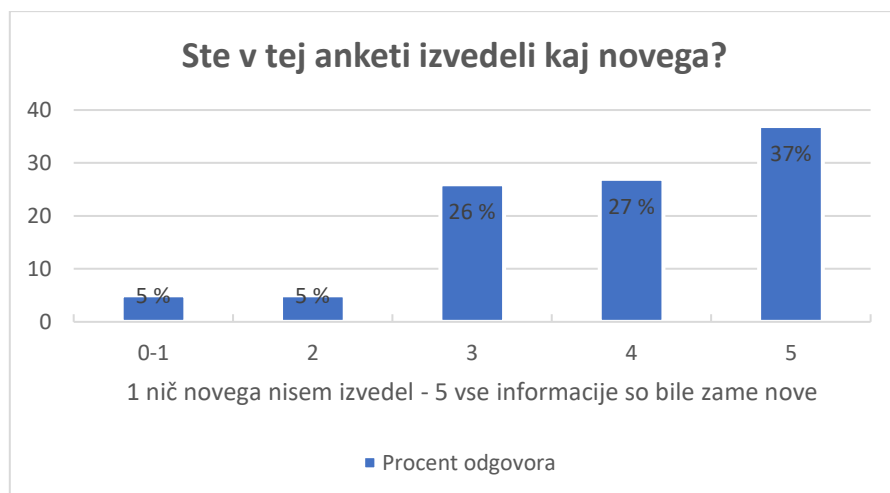
6. Vprašanje

Graf 6: Preverjanje spoznanja s Celjskimi večeri

S tem vprašanjem sva želeli izvedeti, kje so anketirani prvič izvedeli za Celjske večere. Vprašanje je bilo zaprtega tipa. Nanj je odgovarjalo 152 anketirancev. Od vseh jih je 85 % zanje izvedelo v najinem anketnem vprašalniku. 9 % je zanje slišalo v šoli, 4 % so zanje izvedeli doma. 2 % pa sta za Celjske večere izvedela med lastnim raziskovanjem.

7. Vprašanje

Graf 7: Preverjanje, ali so v anketi anketirani izvedeli kaj novega

S sedmim vprašanjem sva želeli preveriti, ali so anketirani v anketi izvedeli kaj novega. Vprašanje sva zasnovali na principu stopnje izraženosti, to pomeni, da so anketirani morali izbirati v intervalu od 1 do 5. Na vprašanje je odgovorilo 152 anketirancev. Za 37 % so bile vse informacije nove, 5 % pa v anketi ni izvedelo nič novega.

8. Vprašanje

Graf 8: Preverjanje, ali je novo znanje anketirance spodbudilo k nadaljnjemu raziskovanju

Osmo vprašanje je bilo zaprtega tipa. Nanj je odgovorilo 152 anketirancev. Od tega 59 % novo znanje ni spodbudilo k nadaljnjemu raziskovanju, 41 % pa jih je menilo, da bi raziskovali naprej.

9. Vprašanje

Graf 9: Razlaga zakaj DA

Graf 10: Razlaga zakaj NE

Glede na odgovor pri osmem vprašanju sva pri zadnjem vprašanju želeli izvedeti razlog, zakaj bi oziroma ne bi nadaljevali raziskovanja še sami. Vprašanje je bilo odprtega tipa. 62 je bilo tistih, ki so na vprašanje odgovorili z DA, od tega se je 34 % zdela tema zanimiva, 34 % bi radi o temi izvedeli še kaj več, 16 % zanima zgodovina Slovenije, 10 % jih je kot svoj odgovor navedlo drugo, 6 % zanima zgodovina kraja, v katerem živijo. 90 jih je odgovorilo z NE, od tega jih 33 % tema ne zanima, 26 % ne zanima zgodovina, 18 % je kot svoj razlog navedlo drugo, 15 % se raziskovanje ne zdi pomembno, 8 % pa je prezaposlenih in imajo premalo časa.

4 RAZPRAVA

4.1 Ovrednotenje hipotez

Hipoteza 1: Največ podatkov o Cetisu bova pridobili iz arhivskega gradiva.

Za hipotezo sva se odločili zaradi najinih pričakovanj, da bodo v zgodovinskem arhivu hranili največ informacij in dokumentov o podjetju Cetis. Dejstvo, da zgodovinskega gradiva o tiskanju vrednostnih bonov praktično ni bilo, naju je presenetilo.

Zasledili sva podatek o povečanju finančnih izdatkov za varnost, kar je v nama vzbudilo zanimanje za nadaljnje raziskovanje v tej smeri. Zazdalo se nama je, da bi lahko bil podatek povezan s tajnostno in varovanjem procesa tiska.

Največ podatkov o tiskanju vrednostnih bonov sva pridobili v knjižnem gradivu, in sicer v kroniki Janeza Majceta: Slovenski denar. Na podlagi tega sva svojo **prvo hipotezo ovrgli**.

Hipoteza 2: Celjska milica in teritorialna obramba sta pripomogli, da ni bilo materialne škode in žrtev v mestu in okolici.

Naslednjo hipotezo sva si izbrali, ker sva vedeli, da v Celju ni bilo nobenih smrtnih žrtev in ni prišlo do materialne škode. Kakor pove že hipoteza, sva predvidevali, da gre pripisati zasluge za slednje teritorialni obrambi in milici.

O tem sva med srečanjem povprašali tudi g. Franca Bevca, ki se je strinjal z najino hipotezo. Dejal je, da sta celjska milica in TO s svojim preiščljenimi dejavnostmi in taktičnim delovanjem nedvomno prispevali k zaščiti civilistov in mesta. Poudariti je treba dejstvo, da v Celju ni prišlo do brezglavega napadanja na vojašnico, ki bi napadalcem po končani vojni prineslo status herojev, saj so se borili za svojo domovino. Kljub mnenju, da se v Celju med vojno ni dogajalo tako rekoč nič, sta na

Celjskem TO in milica naloge predano opravljali. Če bi na primer pristopili k zaseganju orožja v Bukovžlaku ali v Pečovniku preveč agresivno, bi lahko s tem nasprotnike izzvali k nepotrebnemu streljanju.

Tako sva na podlagi lastnih spoznanj in pogovora z g. Francem Bevcem svojo ***drugo hipotezo potrdili***.

Hipoteza 3: *V Celju se niso odvijali pomembni medijski dogodki v povezavi z osveščanjem občanov o politični situaciji.*

Tretjo hipotezo sva postavili, ker sva malo vedeli o medijskih dogodkih v povezavi z osamosvojitvenimi procesi in obveščanjem občanov o politični situaciji.

Hipotezo sva kmalu po začetku raziskovanja ***ovrgli***, saj sva s pregledom časopisov odkrili, da je bilo najino prvotno predvidevanje napačno. V njih sva prvič izvedeli za Celjske večere. V Osrednji knjižnici Celje sva poiskali dodatno gradivo o njih in si za najin osrednji vir izbrali literaturo Jožefa Volfanda Odkrito in zakrito. V njej je temeljito predstavljen pomen in namen Celjskih večerov. Navedenih je tudi vseh devetnajst dogodkov, ki so se odvili v razponu od leta 1989 do leta 1993.

Presenetilo naju je dejstvo, da so bili to edini tovrstni medijski dogodki v času osamosvajanja naše države, ki so omogočali neposredni pogovor s ključnimi političnimi akterji, vodilnimi gospodarstveniki, priznanimi kulturniki in filozofi ter vodilnimi ljudmi v medijih.

V anketi sva želeli preveriti, ali so Celjski večeri poznani tudi med najinimi sovrstniki. Nad rezultati na peto (*Kaj so Celjski večeri?*) in šesto vprašanje (*Kje ste za Celjske večere prvič slišali?*) sva bili presenečeni, saj je več kot polovila anketiranih pravilno odgovorila.

Hipoteza 4: *Večina anketiranih ne loči vrednostnih bonov od preostalih denarnih valut.*

Glede na rezultate anketnega vprašalnika sva najino četrto hipotezo z lahkoto potrdili.

V prvem vprašanju ankete sva anketirance vprašali, kaj prikazuje slika.

Slika 23: Slika vrednostnega bona iz anketnega vprašalnika

Le 7 % vseh anketiranih je odgovorilo s pravilnim odgovorom. Preostali so kot svoj odgovor navedli tolar (53 %), dolar (5 %) in dinar (4 %). 31 % anketirancev pa je zapisalo druge odgovore, ki niso bili denarne valute.

Ker je le manjši odstotek vseh anketirancev pravilno odgovoril na najino prvo vprašanje, sva najino **četrto hipotezo potrdili**.

Hipoteza 5: *Večina anketirancev ne pozna vloge, ki jo je podjetje Cetis imelo pri finančni osamosvojitvi Republike Slovenije.*

Razlog za izbor pete hipoteze je ta, da se lepo navezuje na najino četrto hipotezo. S predvidevanjem, da večina anketiranih ne bo ločila vrednostnih bonov od preostalih denarnih enot, sva prav tako sklepali, da posledično ne bodo vedeli, kje so bili narejeni.

Rezultati odgovorov na drugo vprašanje anketnega vprašalnika so naju presenetili. V nasprotju z najinim predvidevanjem je 46 % anketiranih vedelo, da je podjetje Ceti tiskalo vrednostne bone. Preostalih 54 % pa ne.

Hipotezo sva na podlagi rezultatov **delno potrdili**, saj je odstotek anketiranih, ki niso poznali Ceti vlog, prevladal nad tistimi, ki so jo poznali.

5 ZAKLJUČEK

Mnogi mladi si danes ne znamo predstavljati sveta, v katerem naša država ne bi obstajala, a hkrati se ne moreva znebiti občutka, da iskra nacionalne zavesti med mladimi izgublja moč. To pa še ne pomeni, da je prihodnost brezupna. Sami smo odgovorni za ohranjanje nacionalne zavesti. Odprt pogovor in tovrstno raziskovanje sta ključ do napredka.

Dokaz za slednje je mogoče razbrati tudi iz rezultatov šestega anketnega vprašanja (Kje ste za Celjske večere prvič slišali?). Iz njih sva izvedeli, da je kar 85 % vseh anketiranih za Celjske večere izvedelo prav med reševanjem anketnega vprašalnika.

Raziskovanje nama je odprlo oči. Začeli sva ga s pomanjkljivim prepričanjem, da je bilo osamosvajanje Slovenije kratkotrajen proces, omejen na plebiscit in osamosvojitveno vojno. Spoznali sva, da to ni tako in da so v ozadju potekali pomembni dolgotrajni procesi, kot je na primer tiskanje in uveljavitev slovenskega denarja. To ni bila le politična diskusija za zaprtimi vrati, pač pa projekt na nacionalni ravni.

Arhivsko zaporo sva najprej sprejeli kot oviro, nato pa sva videli, da morava poiskati novo, drugačno pot, po kateri sva prišli do željenih informacij.

Ko se vprašamo, kako je naše mesto pripomoglo k nastanku samostojne in neodvisne države Republike Slovenije, bi nekateri Celjani odgovorili, da ni pripomoglo. Najino raziskovanje dokazuje, da to ni res. Že jeseni 1990 se je v Cetisu pričelo tiskanje nadomestnega denarja, vrednostih bonov in prve pošiljke so bile pripravljene že pred razglasitvijo plebiscita. V Celju in njegovi okolici se je med letoma 1989 in 1993 zgodilo devetnajst Celjskih večerov, ki so bili namenjeni javni diskusiji in vabili k razmišljanju, dialogu in predstavljanju različnih političnih interesov. Razlog, zakaj v Celju med osamosvojitveno vojno ni prišlo do smrtnih

žrtev na obeh straneh in materialne škode, pa je bila temeljita pripravljenost TO in milice, ki sta že prvi dan vojskovanja opravili popolno blokado vojašnice, tako da vojska JLA ni mogla napasti mesta. Sledil je odvzem orožja iz skladišč JLA in po preklicu napada na vojašnico na Mariborski cesti, se je dogajanje v Celju začelo umirjati. Pričela se je deblokada vojašnice in v zadnjih dneh osamosvojitvene vojne so sledili le še prebegi vojakov JLA.

Odgovori na osmo in deveto vprašanje anketnega vprašalnika so naju spodbudili k razmišljanju, da smo na pravi poti. 41 % anketiranih je novo pridobljeno znanje spodbudilo k nadaljnjemu raziskovanju tematike o osamosvojitvi naše države. Razlogi za to so bili povezani z zanimanjem za zgodovino Slovenije in temo raziskovanja. Ostali pa so odgovorili, da se nadaljnjega raziskovanja ne bi lotili, ker jim tema ni zanimiva. Zato meniva, da bi bilo treba začeti prikazovati to zgodovinsko tematiko, s katero krepimo nacionalno zavest, na učinkovitejše načine. Priložnost za to vidiva v uvajanju novega obveznega vsebinskega sklopa, poimenovanega aktivno državljanstvo, v vseh programih srednješolskega izobraževanja.

Med pisanjem raziskovalne naloge sva pridobili veliko novega znanja in to ne le o najini tematiki, ampak tudi o celotnem raziskovalnem procesu. Prepričani sva, da najina raziskovalna naloga daje vpogled v niz predosamosvojitvenih in osamosvojitvenih procesov ter dogodkov na območju Celja. Želiva si, da z njeno vsebino pripomoreva h krepitvi zavedanja o pomenu državotvornosti. Naj služi kot nagovor vsem generacijam o pomenu pripadnosti državi in nas spomni na vse, ki so v kakršni koli obliki pripomogli k nastanku naše države.

6 VIRI IN LITERATURA

6.1 Monografske publikacije

- BEVC, F. idr. *Da ne pozabimo: Zbornik prispevkov o osamosvajanju Slovenije na območju UNZ Celje*. Celje: Policijsko veteransko društvo Sever za celjsko območje. 2011.
- DEBELJAK, B., POZVEK, A. in TRUDEN, B. *Tajna skladišča orožja v letih 1990–1991 (1. del)*. Ljubljana: Zveza policijskih veteranov društev Sever. 2013.
- GABRIČ, A. in REŽEK, M. *Zgodovina 4: učbenik za četrti letnik gimnazije*. 1. izd. Ljubljana: DZS. 2011.
- KRAJNC, V. *Izpolnjena pričakovanja: kronologija obrambnih priprav in vojaških aktivnosti v vojni za Slovenijo 1991 v Zahodnoštajerski pokrajini*. Celje: Založba Grafika Gracer. 2001.
- MAJCE, J. *Slovenski denar: Kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001.
- STRLIČ, N. in STEPANČIČ, D. *Osamosvojitve: Skoraj vse o poti k lastni državi*. Dob: Miš založba. 2021.
- VOLFAND, J. *Odkrito in zakrito v času osamosvajanja Slovenije: Celjski večeri 1989-1993*. Maribor: Florjančič tisk, d. o. o. 2021.
- ŽGEČ, V. *Tajna skladišča orožja TO v letih 1990 in 1991: spominski zbornik 2021*. Radomlje: Defensor, d. o. o. 2021.

6.2 Časopisi

- AGREŽ, M. Zgodovinsko srečanje? V Celju naj bi podpisali listino o konfederaciji. *Novi tednik*, 6. dec. 1990, št. 46 (let. 44), str. 3.
- AGREŽ, M.. Delali kot črnci in molčali kot grob: Likovna podoba bonov je nastala v Cetisu! *Novi tednik*, 17. okt. 1991, št. 41 (let. 45), str. 6.
- AGREŽ, M. Celjska policija pred, med in zdaj. *Novi tednik*, 11. jul. 1991, št. 27 (let. 45), str. 24.
- B. I. Celjani o plebiscitu. *Novi tednik*, 22. nov. 1990, št. 47 (let. 44), str. 10.
- BAŠA, I. V Cetisu že tiskajo slovenske potne liste. *Novi tednik*, 19. sep. 1991, št. 37 (let. 45), str. 4.
- CETIS: Kultura poslovnega komuniciranja. *Novi tednik*, 21. mar. 1991, št. 11 (let. 45), str. 32.
- D. N. 2. Celjski večer – gost bo Janez Janša. *Novi tednik*, 31. okt. 1990, št. 44 (let. 44), str. 2.
- D. N. Tuđman in Kučan na Celjskem večeru. *Novi tednik*, 28. nov. 1990, št. 48 (let. 44), str. 2.
- GERKEŠ, N. »Sem za premirje!« Polkovnik Nikola Poznan o dogodkih zadnjih dni v celjski vojašnici. *Novi tednik*, 11. jul. 1991, št. 27 (let. 45), str. 5.

- Kje je orožje? *Novi tednik*, 24. maj. 1990, št. 21 (let. 44), naslovna stran.
- PANTELJIČ, R. Aero dela denar? *Novi tednik*, 27. dec. 1990, št. 52 (let. 44), str. 6.
- PIANO, B. Razorožena pokrajina. *Novi tednik*, 27. sep. 1990, št. 39 (let. 44), str. 2.
- PIANO, B. Celje bilo v Evropi: Član zveznega predsedstva dr. Janez Drnovšek je bil v petek gost prvega Celjskega večera na temo o Jugoslaviji na razpotju. *Novi tednik*, 11. okt. 1990, št. 41 (let. 44), str. 5.
- Plebiscit v nedeljo. *Novi tednik*, 20. dec. 1990, št. 51 (let. 44), naslovnica.
- S. I. Osamosvojitev Slovenije v Celju. *Novi tednik*, 13. jun. 1991, št. 23 (let. 45), str. 2.
- SELIŠNIK, U. Celje brez olivno-zelenih uniform: JA je brez pretresov predala še zadnje objekte na Celjskem in odšla. *Novi tednik*, 24. okt. 1991, št. 42 (let. 45), str. 2.
- SELIŠNIK, U. V Celju vojakov le še za vzorec: Končana izmenjava sredstev in opreme. *Novi tednik*, 10. okt. 1991, št. 40 (let. 45), str. 2.
- Slovenija je rekla »da«. *Novi tednik*, 27. dec. 1990, št. 52 (let. 44), str. 2.
- Sod smodnika v Savinjski dolini: *Novi tednik*, 4. jul. 1991, št. 26 (let. 45), str. 24.

- STAMEJČIČ, I. Celje – knežje mesto ni gostilo SSK. *Novi tednik*, 4. jul. 1991, št. 26 (let. 45), str. 5.
- STAMEJČIČ, I. Praznovanje osamosvojitve Slovenije. *Novi tednik*, 13. jun. 1991, št. 23 (let. 45), str. 2.
- VOLFAND, J. Celjski večeri. *Novi tednik*, 27. sep. 1990, št. 39 (let. 44), str. 2.

6.3 Elektronski viri

- Lipa [online]. Denar v Sloveniji. [Citirano 5. 2. 2022]. Dostopno na: <https://sites.google.com/site/denarvslovenijisasastokelj/home/lipa>
- Predstavitev [online]. Združenje Sever. [Citirano 23. 2. 2022]. Dostopno na: <https://www.zdruzenje-sever.si/sl/content/zdruzenje-sever/predstavitev.html>
- Slovenski denar: ponos Slovencev [online]. Arnes. [Citirano 6. 2. 2022]. Dostopno na: http://www2.arnes.si/~gljsentvid10/slo_denar.html

6.4 Viri slikovnega gradiva

- Slike 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 in 8: ZABUKOVŠEK LIPOVŠEK, G. in HERNAVS, K.
- Slika 9: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 301.

- Slika 10: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 301.
- Slika 11: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 301.
- Slika 12: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 300.
- Slika 13: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 300.
- Slika 14: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 300.
- Slika 15: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 299.
- Slika 16: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 299.

- Slika 17: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 299.
- Slika 18: MAJCE, J. *Slovenski denar: kronika nastajanja vrednostnih bonov, tolarskih bankovcev in kovancev ter priložnostnih kovancev od 1990 do 2000*. Ljubljana: Banka Slovenije. 2001. Str. 298.
- Slika 19: ŽUŽEK, A. Na današnji dan: Kdo je kriv za razpad Demosa? [online]. December. [Citirano: 23. 1. 2022], 2. slika. Dostopno na: <https://siol.net/siol-plus/na-danasnji-dan/kdo-je-kriv-za-razpad-demosa-432428>
- Slika 20: STOJKO, T. Dr. Dimitrij Rupel je 23. 12. 1990 predstavil tudi slovenski potni list [online]. Muzej novejšje zgodovine Slovenije: oddelek za dokumentarno fotografijo. [Citirano: 6. 2. 2021]. Dostopno na: <https://fototekamnzs.wordpress.com/2016/12/26/slovenija-moja-dezela-je-nasa-drzava/ts90-924-8/>
- Slika 21: RUPEL, D. Začetek države: Trideset let po mednarodnem priznanju naše države nadaljevanje hladne vojne in zahrbtnosti [online]. December. [Citirano: 23. 1. 2022], 2. slika. Dostopno na: <https://siol.net/siol-plus/kolumne/trideset-let-po-mednarodnem-priznanju-nase-drzave-nadaljevanje-hladne-vojne-in-zahrbtnosti-568764>
- Slika 22: KRAJNC, V. *Izpolnjena pričakovanja: kronologija obrambnih priprav in vojaških aktivnosti v vojni za Slovenijo 1991 v Zahodnoštajerski pokrajini*. Celje: Založba Grafika Gracer. 2001. Str. 69.

- Slika 23: Vrednostni boni [online]. Banka Slovenije: Evrosistem. [Citirano: 23. 1. 2022], 9. slika. Dostopno na: <https://bsi.si/bankovci-in-kovanci/slovenski-tolar/vrednostni-boni>

7 PRILOGE

7.1 Anketni vprašalnik

1KA
ENKLIK ANKETA

DOPRINOS CELJA K NASTANKU SAMOSTOJNE IN

Pozdravljeni, sva Katarina Hernavs in Gaja Zabukovšek Lipovšek in v letošnjem šolskem letu pripravljava raziskovalno nalogo z naslovom Doprinos Celja k nastanku samostojne in neodvisne države Republike Slovenije. Del najine naloge je tudi izvedeti, koliko mladi vedo o osamosvojitvenih procesih na Celjskem. Veseli bova, če si boste vzeli nekaj trenutkov in odgovorili na vsa vprašanja. Anonimnost je zagotovljena.

Q1 - Kaj je to?

Q2 - Na sliki je bil prikazan začasni slovenski denar, v obliki vrednostnega bona. Katere izmed spodaj naštetih podjetij je tiskalo vrednostne bone?

☐ Grafika Gracer

☐ Kapsula

☐ Cetis

☐ Tiskarna Janža Mandelca

Q3 - Vrednostne bone so izdelovali v podjetju Cetis, takratnem Aeru. Kaj je to podjetje še izdelovalo v povezavi z osamosvojitvijo?

☐ Potne liste

☐ Znamke

☐ Papir za vrednostne tiskovine

☐ Rojstne liste

☐ Bančne kartice

Q4 - Kateri izmed spodaj naštetih dogodkov so se zgodili v času osamosvajanja v Celju?

Možnih je več odgovorov

☐ Celjski večeri

☐ Pogovor z Nikolo Poznanom o predaji orožja TO (t. i. Teritorialna obramba)

☐ Napad JLA letal na RTV oddajnik

☐ Pobeg helikopterja na stran TO

www.1ka.si

1

DOPRINOS CELJA K NASTANKU SAMOSTOJNE IN

Q5 - Kaj so Celjski večeri?

- ☐ Večeri klasičnih koncertov ob osamosvojitvenem slavlju.
- ☐ Okrogla miza, kjer so se pogovarjali o aktualnih političnih temah.
- ☐ Strogo zaupni pogovori elitnih politikov.
- ☐ Večeri slovenskega film v kinu Metropol.

Q6 - Kje ste za Celjske večere prvič slišali?

- ☐ V šoli
- ☐ Doma
- ☐ Z lastnim raziskovanjem
- ☐ V tem anketnem vprašalniku

Q7 - Ste v tej anketi izvedeli kaj novega?

1 nič novega nisem izvedel - 5 vse informacije so bile zame nove

Q8 - Vas je novo znanje spodbudilo k raziskovanju?

- ☐ Da
- ☐ Ne

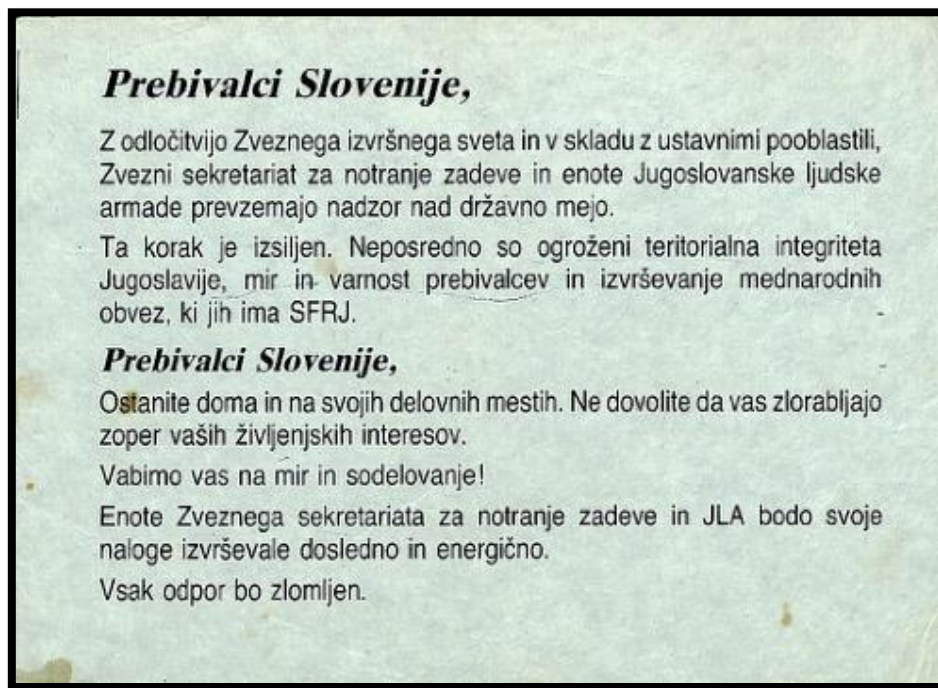
IF (1) Q8 = [1]

Q9 - Zakaj?

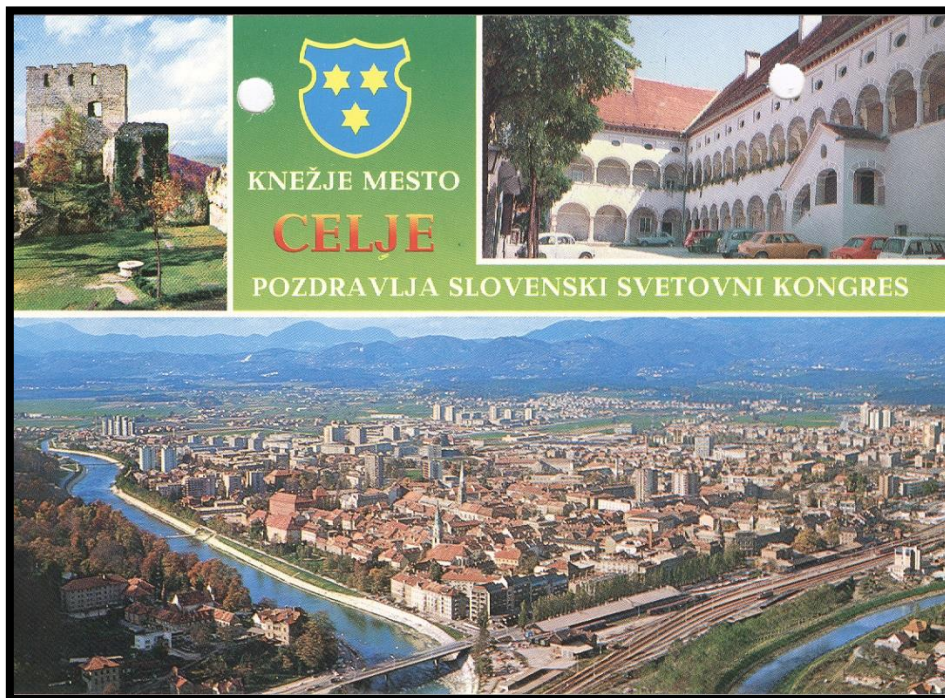
IF (2) Q8 = [2]

Q10 - Zakaj?

7.2 Opozorilni napis

7.3 Razglednica, izdana ob predvidenem kongresu

7.4 Program praznovanja samostojnosti

PROGRAM PRAZNOVANJA RAZGLASITVE SAMOSTOJNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Uvod

V sredo bo postala Slovenija najmlajša država v Evropi. Razglasitev samostojnosti bo eden najpomembnejših dogodkov v dolgi zgodovini Slovenije. V tem stoletju smo sicer že imeli dve taki priložnosti, vendar ju nismo izkoristili. Tokrat smo prepričani, da gre zares in da ni več poti nazaj. Čeprav ne živimo v najboljših časih, bo šlo v sredo za dogodek, ki ga je vredno proslaviti. To naj bi bil dan sproščenega veselja, hkrati pa tudi praznik nove složnosti in odgovornosti državljanov Republike Slovenije.

V Celju bo torej proslava na dan razglasitve samostojnosti Republike Slovenije, to je v sredo 26.6.1991. To bo prva večja prireditve na našem območju, ki se bo odvijala v samostojni Sloveniji. Njen osrednji namen je torej proslava razglasitve samostojnosti, hkrati pa bo tudi dobrodošlica Svetovnemu slovenskemu kongresu, ki se bo 30. junija zaključil v Celju. Proslava naj bi se odvijala v obliki prave tradicionalne slovenske ljudske veselice na primernem kulturnem nivoju. Namenjena je vsem Celjanom, prebivalcem občine Celje in prebivalcem vseh občin celjske regije ter gostom od drugod.

Lokacija prireditve

Prireditve se bo odvijala na ulicah mestnega jedra, ki so tudi sicer zaprte za promet. Prireditve bodo torej na Tomšičevem trgu, kjer bo osrednji prireditveni prostor, in v celotni Prešernovi ter Stanetovi ulici od blagovnice Metro do oaze pred kinom Metropol. Od 20. ure dalje bo na dan prireditve zaprta za promet Zidanškova ulica.

Gostinska in trgovska ponudba

Na prireditve so bili posebej povabljeni gostinci in trgovci.

Gostinci bodo svojo ponudbo ponujali v obstoječih obratih in na uličnih stojnicah na vseh prireditvenih prostorih, kjer bodo poskrbeli tudi za zadostno število miz in stolov. Sodelovali bodo zasebni in družbeni gostinci. Vsi obljublajo, da bo ponudba kvalitetna in pestra ter po primernih cenah. Prevladovala bo ponudba slovenskih jedi in pijač. V gostinsko ponudbo se bodo vključila tudi štiri gasilska društva, ki imajo s takimi prireditvami dolgoletne izkušnje. Razveseljivo je to, da smo z gostinci dosegli sporazum o enotnih cenah, ki bodo nekoliko nižje od tistih, ki jih zaračunavajo v svojih obratih.

Trgovci pa bodo na dan prireditve podaljšali obratovalni čas svojih trgovin do 21. ure in bodo blago ponujali tudi na uličnih stojnicah. Obljublajo znižane cene za posamezne artikle in prodajo na več čekov ter na več obrokov. Pri večjih nakupih obljublajo še posebne popuste. Sodelovali bodo zasebni in družbeni trgovci.

- 2 -

Glasba za zabavo in ples

Za zabavo in ples bo poskrbelo šest zabavnih in narodno-zabavnih ansamblov. Na Tomšičevem trgu bosta igrala ansambel OLIVER TWIST in NOČNA IZMENA, v Stanetovi ulici ansambla VIKIJA AŠIČA in FRANCIJA ZEMETA, na oazi pred kinom Metropol pa ansambel CMOK ter ONE MAN BAND.

Scenarij prireditve

Prireditve se bo začela v zgodnjih dopoldanskih urah z gostinsko in trgovsko ponudbo na ulicah prireditvenega območja. Vsi prej naštetih ansambli bodo začeli igrati za zabavo in ples ob 15. uri in bodo igrali do konca prireditve v poznih nočnih urah. Proslava bo dosegla svoj višek v večernih urah med 20.30 in 21.30 uro, ko bo republiška skupščina razglasila samostojnost Republike Slovenije. Takoj bo razglasitvi samostojnosti se bo začel kratek prigodni program in sicer na Tomšičevem trgu, nadaljeval pa pred Narodnim domom. Na Tomšičevem trgu bo pri kulturnem programu sodelovala godba na pihala Železarne Štore in pevski zbor France Prešeren, ki ga vodi g. Edi Goršič. Godba na pihala in pevci bodo zaigrali oz. zapeli slovensko himno in venček slovenskih pesmi. Program bo povezoval gledališki igralec g. Borut Alujevič, ki bo v scenarij te prigodne prireditve vpletel tudi venček odlomkov iz slovenske proze ter poezije, primerne za to priložnost. Med programom bo spregovoril udeležencem proslave celjski župan ali podžupan.

Neposredno zatem se bo proslava nadaljevala ob igranju godbe na pihala in ob petju okteta Studenček pred Narodnim domom. Tu se bo posadila lipa slovenske državnosti, ki jo bo blagoslovil tudi celjski opat g. Friderik Kolšek. Kratek prigodni govor bosta imela župan ali pa podžupan.

Obe proslavi, na Tomšičevem trgu in pred Narodnim domom bo spremljalo zvonjenje v vseh celjskih cerkvah. V večernih urah bo tudi slovesna maša v opatijski cerkvi pod geslom ZA DOMOVINO.

V proslavo slovenske samostojnosti v Celju se bo med pol deveto in pol deseto uro zvečer vključevala z neposrednim prenosom tudi TV Slovenija.

Prošnja uredništvom časopisov in radia

Odbor za organizacijo proslave dneva samostojnosti Republike Slovenije se prijazno obrača na vsa uredništva časopisov in radia ter na njihove novinarje, da mu v okviru njihovih možnosti pomagajo pri popularizaciji prireditve in pri vabilu prebivalcem, da se v čimvečjem številu udeležijo te osrednje prireditve. Odbor prosi uredništva časopisov in radijske postaje, da preko svojih medijev posredujejo še sledeča sporočila in vabila:

- vabilo KS, da tudi same organizirajo prigodne proslave in da se njihovi občani v čimvečjem številu udeležijo osrednje proslave, če je mogoče in zaradi slavnostnega vzdušja v slovesnih kolonah s cvetjem, z zastavami in s petjem;

- 3 -

- vabilo podjetjem in ustanovam, lastnikom in najemnikom zgradb ter posameznikom, da na dan prireditve okrasijo zgradbe s slovenskimi narodnimi in slovenskimi državnimi zastavami ter s celjskimi zastavami, kot se Celju - knežjemu mestu spodobi;
- vabilo podjetjem in ustanovam, da v sredo, ko je običajno daljši delavnik, skrajšajo delavnik, kjer to omogoča delovni proces, za uro ali dve in tako omogočijo svojim zaposlenim, da se lahko sproščeno udeležijo prireditve;
- vabilo še preostalim trgovcem, ki se še niso odločili za to praznično trgovsko ponudbo in za podaljšani obratovalni čas, da to zanesljivo storijo;
- vabilo trgovinam, ki imajo svoje poslovalnice na prireditvenem območju, da v izložbe namestijo TV sprejemnike in tako omogočijo udeležencem proslave, da vsaj na ta način spremljajo televizijski prenos svečane seje republiške skupščine, ko se bo razglašala in proslavila samostojnost.

V Celju, 21.6.1991

PREDSEDNIK ODBORA
Miro GRADIČ

PRIPIS:

Da bi preprečili morebitne dezinformacije o stroških prireditve, je treba povedati, da bo celotno praznovanje izpeljano z minimalnimi stroški. Vsa organizacija prireditve sloni na čistem voluntarizmu. Celo zabavni in narodno-zabavni ansambli so se odrekli honorarju in bodo prejeli le minimalno nadomestilo stroškov. Vse to pa naj bi pripomoglo, da bodo lahko gostinci stregli po dostopnejših cenah.

7.5 Dopis

**Zgodovinski
arhiv Celje**

Teharska cesta 1
3000 Celje

T: +386 3 42 87 640
F: +386 3 42 87 660
E: info@zac.si
W: www.zac.si

Podpisnik: Borut Batagelj
Izdajatelj: SI-PAS3-CA
Številka certifikata: 00B5E747140000000
Potek veljavnosti: 23. 12. 2025
Čas podpisa: 16. 03. 2022 10:59
Št. dok.: 62530-125/2021-3749-4

Barbara Arzenšek
Naslov
Poštna št. Kraj
barbara.arzensek@gcc.si

Številka: 62530-125/2021-3749-4
Datum: 16. 03. 2022

Zadeva: Reproduciranje arhivskega gradiva

V skladu s 65. členom Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (Uradni list RS, št. 30/06 in 51/14), arhivsko gradivo v javnih arhivih, ki vsebuje tajne podatke po zakonu, ki ureja tajne podatke, ali davčne skrivnosti in katerih razkritje nepoklicani osebi bi lahko povzročilo škodljive posledice za varnost države in drugih oseb ali za njihove pravne interese, postane dostopno za uporabo praviloma 40 let po nastanku.

Na podlagi tega člena ugotavljamo, da bodo nekateri dokumenti, ki se nahajajo v fondu SI_ZAC/0766 Aero Celje, pod signaturo 1489 in vsebujejo informacije iz zgoraj omenjenega člena, dostopni šele od leta 2030 naprej, to je 40 let od nastanka dokumentov, zato jih do takrat ni dovoljeno reproducirati.

Za vse dodatne informacije smo vam na voljo na elektronskih naslovih joze.kranjec@zac.si in info@zac.si ali telefonskih številkah 03 428 76 56 in 03 428 76 40.

S spoštovanjem,

Pripravil/-a:
Jože Kranjec,
višji arhivist

dr. Borut Batagelj,
direktor

7.6 Dovoljenje Banke Slovenija

From: PR Banka Slovenije <PR@bsi.si>

Sent: Thursday, March 10, 2022 9:04:11 AM

To:

Subject: RE: Slovenski denar

Spoštovani,

potrjujemo, da dovolimo objavo omenjenih fotografij pod pogojem, da boste pod slikami ustrezno navedli vir: *"Knjiga Slovenski denar, avtorja Janeza Majceta"*, kakor določa tudi 51. člen Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah.

Lep pozdrav

BANKA SLOVENIJE Evrosistem | Odnosi z javnostmi | E: pr@bsi.si

www.bsi.si | [LinkedIn](#) | [Twitter](#) | [Facebook](#) | [YouTube](#)

**BANKA
SLOVENIJE**
EVROSISTEM

